

UiT

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Det juridiske fakultet

Rettigheter og plikter som følger av rollen som fosterforeldre.

Karen Fagervik Omnes

Masteroppgave i JUR-3902 høst 2017

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Tema og problemstilling	1
1.2	Noen historiske bemerkninger	2
1.3	Rettskilder og metode	2
1.4	Barnevernrettslige prinsipper	4
1.4.1	Barnets beste	4
1.4.2	Barnets rett til å uttale seg	5
1.4.3	Det biologiske prinsipp	6
1.5	Foreldreansvarets innhold	7
1.6	Avgrensning	8
1.7	Oppgavens videre oppbygging	8
2	Utvelgelse og veiledning av fosterforeldre	9
2.1	Innledning	9
2.2	Rekruttering og godkjenning av fosterhjem	10
2.3	Utvelgelse av fosterforeldre	10
2.3.1	Generelle og spesielle krav som stilles til fosterforeldre	10
2.3.2	Plassering i familie eller nære nettverk	13
2.4	Fosterhjemskontrakten	14
2.5	Veiledning og oppfølging	16
2.6	Tilsyn	17
3	Fosterforeldrenes ansvar for barnets daglige omsorg	18
3.1	Innledning	18
3.2	Fosterforeldrenes ansvar for barnets helse	19
3.3	Ansvar for avgjørelser om barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn	24
3.4	Fosterforeldrenes bestemmelsesrett i spørsmål om barnehage	29
3.5	Avgjørelser om fosterbarnets skolegang	31

4	Fosterforeldrenes ansvar for barnets oppdragelse.....	36
4.1	Innledning	36
4.2	Fosterforeldrenes ansvar for barnets oppdragelse.....	37
4.3	Barnets rett til privatliv	42
5	Avslutning.....	43
	Kildeliste.....	46
	Internasjonale kilder.....	46
	Lov	46
	Forskrift.....	47
	Forarbeid	47
	Rettspraksis	48
	Rundskriv:.....	48
	Juridisk litteratur:	48
	Andre kilder:	49

1 Innledning.

1.1 Tema og problemstilling

Etter en omsorgsovertakelse er det som oftest fosterforeldre som på vegne av barnevernstjenesten ivaretar omsorgen for barnet. Fosterforeldrene påtar seg en omsorgsoppgave, der det gjelder andre rettslige regler for deres forhold til fosterbarnet enn hva som gjelder for deres forhold til egne barn. Ettersom fosterforeldrene utøver omsorgen på vegne av barnevernstjenesten, må fosterforeldrene forholde seg til barnevernstjenesten og regelverket som regulerer forholdet dem imellom. Fosterforeldrene møter følgelig en rekke rettslige problemstillinger som er særegne for den oppgaven de har akseptert på vegne av det offentlige.

En omsorgsovertakelse er et inngrep i rettighetene til de som har foreldreansvaret. De blir dog normalt ikke fratatt alle sine rettigheter og plikter, men sitter igjen med et begrenset foreldreansvar. Den vesentlige delen – den daglige omsorgen for barnet - overføres til barnevernstjenesten, jf. lov 17 juli 1992 nr. 100 om barnevernstjenester (bvl.) § 4-18, som så overlater til fosterforeldrene å “utøve den daglige omsorgen”, se § 4-18 første ledd annet punktum.

Bvl. § 4-18 indikerer at det er en tredelt ansvarsfordeling, der ansvaret er delt mellom barnevernstjenesten, fosterforeldrene og foreldrene¹. Bendiksen og Haugli legger til grunn at dagligdagse avgjørelser tas av fosterforeldrene, mer omfattende avgjørelser av barnevernstjenesten og mer vesentlige avgjørelser av foreldrene.² Dette kan regnes som et utgangspunkt. Det dreier seg likevel i realiteten om en firedeling fordi det også må tas hensyn til barnets med- og selvbestemmelsesrett. Dersom lovgiver foretar endring ved f.eks. å gi

¹ Rettslige foreldre er de som har foreldreansvaret for barnet etter lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova – bl.) §§ 34 og 35. Etter dette har begge foreldrene foreldreansvaret når de er gift eller bor sammen. I tilfelle der de hverken er gift eller bor sammen er det moren som har foreldreansvaret, med mindre foreldrene avtaler at de skal ha ansvaret sammen eller at faren skal ha ansvaret. Disse vil videre i oppgaven bli omtalt som foreldre.

² Bendiksen og Haugli (2015) s. 214. Lena R. L. Bendiksen og Trude Haugli, Sentrale emner i barneretten, 2. utgave, Tromsø 2015.

fosterforeldrene større ansvar vil dette kunne gå på bekostning av enten barnets, barnevernstjenestens eller foreldrenes ansvar.

Formålet med oppgaven er å foreta en analyse av de rettigheter og plikter som følger av at noen påtar seg oppgaven som fosterforeldre. Hovedproblemstillingen er å klargjøre hvilke rettslige rammer som gjelder for den omsorgen fosterforeldrene skal yte.

1.2 Noen historiske bemerkninger

Barne- og familiedepartementet foreslo, i likhet med Sosiallovutvalget, å oppheve skillet mellom omsorgsovertakelse og fratakelse av foreldreansvar ved utarbeidelsen av gjeldende barnevernlov.³ Bakgrunnen for forslaget var usikkerhet om hva foreldrene har av gjenstående ansvar etter en omsorgsovertakelse.⁴ Departementet mente det ville være ryddigere og enklere om hele ansvaret tilfalt barnevernstjenesten, noe som ville gi et enkelt utgangspunkt.⁵ Etter forslaget skulle foreldrene kunne gis en bestemmelses- eller medbestemmelsesrett i visse spørsmål.⁶

Stortingets forbruker- og administrasjonskomite gikk imot forslaget, slik at skillet ble opprettholdt.⁷ Oppfatningen til flertallet i komiteen var at det ville oppleves som et alvorlig inngrep for foreldrene å miste hele foreldreansvaret.⁸ Storkomiteen uttalte at fratakelse av foreldreansvaret bør forbeholdes de tilfellene der foreldrene utøver ansvaret på en måte som er skadelig for barnet, eller at hensynet til barnet av andre grunner tilsier at foreldrene bør fratras ansvaret.⁹

1.3 Rettskilder og metode

I mine analyser av gjeldende rett, vil den tradisjonelle metodelære bli anvendt.

Utgangspunktet vil bli tatt i internasjonale kilder, lovtekst, forarbeider, rundskriv, juridisk

³ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 49 flg. og NOU 1985:18 s. 165-166.

⁴ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 49.

⁵ l.c.

⁶ l.c.

⁷ Innst. O nr. 80 (1991-1992) Punkt 3.4. Særlige tiltak. Foreldreansvar i foreldrenes sted. Komiteens merknader.

⁸ Innst. O. Nr. 80 (1991-1992). Punkt 3.4. Særlige tiltak. Vedtak om å overta foreldreansvaret. Komiteens merknader.

⁹ l.c.

litteratur og reelle hensyn. Rundskriv vil være relevant som rettskilde fordi det kan gi uttrykk for forvaltningens praksis på området. Ettersom det blir inngått en avtale mellom barnevernstjenesten og fosterforeldrene, vil det også inngå et avtalemessig element i analysen. Denne vil basere seg på den standardavtalen som er utarbeidet av barnevernmyndighetene.

Både den Europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) og FNs Barnekonvensjon (BK) er inkorporert i menneskerettighetsloven (mrl.)¹⁰, og går etter mrl. § 3 ved motstrid foran annen lovgivning. Etter presumsjonsprinsippet forutsettes norsk rett å overensstemme med folkeretten, om det ikke er i overensstemmelse kan prinsippet anvendes slik at intern rett tolkes innskrenkende for å harmonisere med folkerettslige normer.¹¹ For å tolke konvensjonene vil Barnekomiteens generelle kommentarer anvendes. Skoghøy mener det ikke er tvilsomt at norske domstoler må forholde seg til dette.¹² Selv om de ikke er formelt bindende, må de som rettskilder tillegges betydelig vekt.¹³ Kommentarene knytter seg ikke til et spesifikt faktum, og ved tolkning må det derfor vurderes om uttalelsen “passer på det aktuelle faktum og rettsområde”.¹⁴ De generelle kommentarene er ulike, og de som omhandler tolkning av spesifikke artikler vil ha større tyngde.

Utøvelse av barnevernlovgivningen innebærer bruk av forvaltningsskjønn. Barn er ulike og det er dermed vanskelig med ren kasuistisk lovgivning. Spesifikke regler kan medføre at bestemmelsen i enkelte tilfeller ikke kommer til anvendelse fordi den ikke passer i den aktuelle situasjonen. Det kan også medføre at løsningen ikke blir den beste for det aktuelle barnet. Siden reglene er generelt utformet kan forvaltningen i større grad anvende skjønn slik at typetilfellet får en best mulig løsning.

¹⁰ Lov 16. april 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett.

¹¹ NOU 2002: 12 s. 108.

¹² “Hvilken betydning har uttalelser av FNs menneskerettskomite og FNs barnekomite som rettskilder?” side 7. Jens Edvin A. Skoghøy. 2016.

¹³ l.c.

¹⁴ l.c.

1.4 Barnevernrettslige prinsipper

1.4.1 Barnets beste

Barnets beste er sammen med retten til å uttale seg, rett til ikke-diskriminering, og rett til liv og utvikling, ett av de fire prinsippene barnekonvensjonen bygger på.¹⁵ Etter BK art. 3 nr. 1 skal barnets beste alltid være et grunnleggende hensyn når det foretas handlinger som berører barn av ulike organ. Det er staten som er forpliktet etter barnekonvensjon, jf. art. 4. Prinsippet er også grunnlovsfestet, jf. Grl. § 104 annet ledd. Bestemmelsen minner om BK art. 3 og praksis etter artikkelen kan dermed bidra til fortolkningen.¹⁶ Prinsippet vil være et grunnleggende hensyn ved handlinger og avgjørelser som berører barn, jf. Grunnloven (Grl.) § 104 annet ledd.¹⁷ I barnevernloven er prinsippet hjemlet i § 4-1, og det skal etter bestemmelsen legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til barnets beste.

Det uttales i generell kommentar at prinsippet om barnets beste er tredelt.¹⁸ Først og fremst er det en selvstendig rettighet, som betyr at barn har rett til å få sitt beste vurdert og ansett som et grunnleggende hensyn når ulike interesser blir vurdert i en sak.¹⁹ Videre er det et grunnleggende, fortolkende juridisk prinsipp, slik at den tolkningen som mest effektivt tjener barnets beste skal velges dersom en juridisk bestemmelse er åpen for mer enn en tolkning.²⁰ For det tredje er prinsippet en prosedyreregulering.²¹ Med det menes at når det treffes en avgjørelse som vil påvirke et barn skal prosessen inkludere en vurdering av de positive og negative konsekvensene avgjørelsen vil ha for barnet det gjelder.²²

Prinsippet har en individualiserende side ved at barnevernet har som oppgave å finne de tiltak som er til det beste for det enkelte barnet.²³ At barnets beste er en selvstendig rettighet illustrerer også den individualiserende siden av prinsippet, jf. det som er sagt ovenfor. FNs barnekomite har uttalt at barnets individuelle egenskaper må vektlegges, slik som bl.a. alder,

¹⁵ NOU 2012: 5 s. 35.

¹⁶ Dok. nr. 16 (2011-2012) s. 192.

¹⁷ Kongeriket Norges Grunnloven av 17. mai 1814.

¹⁸ Generell kommentar nr. 14 (2013) avsnitt 6.

¹⁹ l.c.

²⁰ l.c.

²¹ l.c.

²² l.c.

²³ NOU 2012: 5 s. 41.

modenhet, tilhørighet til en minoritetsgruppe, og den sosiale og kulturelle konteksten som barnet befinner seg i.²⁴ I vurderingen må det også legges vekt på Barnets rett til å uttale seg, og synspunktene må gis passende vekt i forhold som berører barnet.²⁵ Barnets beste skal likevel tillegges vekt enten det samsvarer med barnets mening eller ikke.²⁶

1.4.2 Barnets rett til å uttale seg

Prinsippet om barns uttalelsesrett følger både av BK art. 12 og Grl. § 104. Etter BK skal barn som er i stand til å danne egne synspunkter gis rett “til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter”, mens barnet etter Grl. gis “rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv”. Synspunktet skal tillegges vekt etter alder og utvikling. Forslaget om å grunnlovsfeste bestemmelsen ble blant annet fremmet for å bringe lovgivningen i overensstemmelse med BK art. 12.²⁷ Dette taler for at den ulike utformingen i ordlyden er uten betydning. Prinsippet hjemles også i bvl. § 6-3 første ledd. Barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal få informasjon og anledning til å uttale seg før det tas avgjørelser i saker som berører barnet. Uttalelsen skal vektlegges etter alder og modenhet. Barnet gis også rett til å uttrykke sitt syn i saken etter fvl. § 17 første ledd annet punktum.²⁸ Etter første ledd første punktum skal saken være så godt opplyst som mulig før en avgjørelse tas, så om barnet ikke er gitt slik mulighet kan det føre til at saken ikke blir godt nok opplyst.

I rapport fra menneskerettighetsutvalget framkommer det at prinsippet om barns uttalerett gir uttrykk for barnets menneskeverd og autonomi, fordi barnet har rett til å bli hørt og får innflytelse i beslutninger om seg selv.²⁹ Prinsippet setter også barnet i stand til å styre over eget liv og til å treffe egne beslutninger, som et ledd i opplærings- og utviklingsprosessen.³⁰ I proposisjon ble det uttalt at hvilken vekt som skal legges på barnets synspunkt beror på en konkret og individuell vurdering i det enkelte tilfellet.³¹ Hovedregelen er at jo eldre og mer

²⁴ Generell kommentar nr. 14 (2013) avsnitt 48.

²⁵ Generell kommentar nr. 14 (2013) avsnitt 43.

²⁶ Dok. nr. 16 (2011-2012). Side 192.

²⁷ Dok. nr. 16 (2011-2012). Side 190 flg.

²⁸ Lov 10. feb. 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven – fvl.).

²⁹ Dok. nr. 16 (2011-2012). Side 190 flg.

³⁰ I.c.

³¹ Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) s. 63.

moden barnet er, dess større vekt skal det legges på meningen i saken.³² Synspunktet kan likevel ikke alltid få avgjørende betydning fordi uttalelsen vil være et moment i helhetsvurderingen som foretas i barnevernssaken, og det må ses hen til sakens art.³³ Barnet kan f.eks. ønske å bo hos foreldrene, men hvis ikke det er til barnets beste kan ikke barnets mening få avgjørende betydning. Dette må også gjelde etter barnevernloven, da det vil stride mot BK og Grl. om barnevernloven satte en absolutt aldersgrense på syv år for barns uttalelsesrett.

Høyesterett viste i en dom fra 2016 til en lagmannsrettsuttalelse om at det kan oppstå situasjoner der barnets beste taler for at uttalelsesretten må vike.³⁴ I slike situasjoner må det foretas en konkret vurdering av relevante hensyn. Barnets alder, modenhetsnivå og den belastningen det vil ha for barnet å uttale seg vil her stå sentralt. Høyesterett trakk fram at hverken bvl. § 6-3, Grl. § 104 første ledd eller BK. art. 12 åpner for unntak, så lenge barnet er nådd moden alder. Det ble heller ikke uttalt om det likevel skulle oppstilles unntak.

1.4.3 Det biologiske prinsipp

Kanskje først kort si hva det biologiske prinsipp er? Lovens utgangspunkt er at barnet skal vokse opp hos sine foreldre.

Barnekonvensjonen gir uttrykk for det biologiske prinsipp bl.a. ved at familieforhold etter art. 8 ligger under barnets rett til å bevare sin identitet, og ved at barnet etter art. 9 ikke skal skilles fra sine foreldre mot sin vilje, med mindre det er nødvendig av hensynet til barnets beste. Det biologiske prinsipp uttrykkes også i EMK art. 8, som gjelder alle uavhengig av alder, og gir barnet rett til respekt for sitt familieliv.

I Grl. § 104 tredje ledd annet punktum skal staten legge til rette for barnets utvikling, fortrinnsvis i egen familie. Barnets rett til respekt for familieliv fremgår også av grl. § 102. Det biologiske prinsipp fremkommer dels gjennom oppbyggingen av barnevernloven, ved at loven hjemler tiltak som prøves før en eventuelt overtar omsorgen til barnet, og ved at en omsorgsovertakelse normalt skal være midlertidig. Prinsippet fremkommer også direkte bl.a. i

³² Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) s. 63.

³³ I.c.

³⁴ HR-2016-2314 U.

bvl. § 4-19 om at det i utgangspunktet skal være samvær mellom barn og foreldre etter en omsorgsovertakelse.

Det uttales i utredning til ny barnevernlov at det biologiske prinsipp knytter seg dels til utgangspunktet om at barn skal vokse opp hos sine foreldre mens det offentlige har subsidiært ansvar, og dels til at barnet skal få opprettholdt kontakten med foreldrene når det ikke vokser opp hos foreldrene.³⁵ Prinsippet skal respekteres når det har betydning ved tolkning av loven og skjønnsutøvelsen, og som begrunnelse for lovens bestemmelser.³⁶ Det viktigste for barnet vil likevel være kvaliteten i foreldrenes omsorgsevne, relasjon og tilknytning, og i de tilfeller der foreldrene ikke innehar ressurser til å skape forutsigbarhet og stabilitet må prinsippet om barnets beste gå foran det biologiske prinsipp.³⁷ Dermed kan ikke prinsippet anses som en absolutt regel.³⁸

1.5 Foreldreansvarets innhold

Innholdet i foreldreansvaret følger av bl. § 30. Barnet har etter første ledd første punktum krav på “omsut og omtanke” fra de med foreldreansvaret. De har rett og plikt til å ta avgjørelser på vegne av barnet i personlige forhold, men dette begrenses av barnets med- og selvbestemmelsesrett etter bl. §§ 31 og 33, jf. annet punktum. Ansvaret begrenses videre av at det skal utøves ut fra hensyn til barnets behov og interesser, jf. tredje punktum. Etter annet ledd skal de med foreldreansvaret sørge for at barnet får “forsvarleg oppseding og forsyting”, og de skal legge til rette for barnets utdanning. Bestemmelsen innebærer dermed en omsorgs og bestemmelsesrett og –plikt for de med foreldreansvaret, som skal styres av barnets interesser.³⁹ Bestemmelsen setter ikke en spesifikk grense for å oppfylle retten og plikten ovenfor barnet, men barneloven og barnevernloven sett i sammenheng taler for at hvis foreldrene utøver omsorg under en minstestandard, vil barnevernet gripe inn, jf. bvl. kap. 4.

Det fremgår av Bendiksen og Haugli at barnets rett til omsorg og omtanke innebærer å oppfylle barnets behov for kjærlighet, trygghet, oppmerksomhet, tilsyn, hjelp til lekser osv.⁴⁰

³⁵ NOU 2016: 16 s. 47.

³⁶ l.c.

³⁷ Ot.prp. nr. 69 (2008-2009) s. 6.

³⁸ NOU 2012:5 s. 47.

³⁹ Bendiksen og Haugli (2015) s. 79.

⁴⁰ Bendiksen og Haugli (2015) s. 80.

Mens andre del av omsorgsansvaret om å sørge for at barnet gis “forsvarlig oppseding og forsyting” innebærer en plikt til å oppdra barnet, f.eks. i sosial omgang med andre mennesker.⁴¹ Videre innebærer det at barnets behov for mat, klær og et sted å bo skal dekkes.⁴² At foreldreansvaret skal sørge for barnets utdanning betyr at barnet skal stimuleres og at det skal legges til rette slik at barnet får den utdanning som passer.⁴³ Etter en omsorgsovertakelse begrenses foreldreansvaret slik at foreldrene ikke er ansvarlig for å gi barnet “omsut og omtanke” og “forsvarlig oppseding og forsyting”.⁴⁴

Bestemmelsesretten og –plikten omhandler barnets personlige forhold.⁴⁵ Det følger av proposisjon at retten og plikten innebærer å måtte bestemme over bl.a. valg av type skole, innmelding i trossamfunn, samtykke til medisinske inngrep, medisinsk behandling og samtykke til adopsjon.⁴⁶

1.6 Avgrensning

Den viktigste avgrensningen er mot fosterhjemsplassering som gjennomføres som et frivillig hjelpetiltak, jf. bvl. § 4-4 siste ledd. Temaet har likhetstrekk med de problemstillingene som blir reist i denne oppgaven, men samtidig aktualiseres andre spørsmål som følge av forskjellen mellom et frivillig tiltak og et tiltak som gjennomføres uavhengig av foreldrenes samtykke. Av den grunn har jeg av hensyn til oppgavens omfang valgt å utelate disse spørsmålene. Jeg vil heller ikke behandle problemstillingene som gjelder hvilken partsstatus og rettslige klageinteresse som fosterforeldrene kan ha når det igangsettes en barnevernrettslig prosess. Problemstillinger som gjelder forholdet mellom fosterforeldrene og barnets foreldre har jeg også valgt å avgrense mot, fordi disse har mindre aktualitet enn den relasjonen som er mellom fosterforeldrene og barnevernstjenesten og mellom fosterforeldrene og barnet.

1.7 Oppgavens videre oppbygging

I kapittel 2 vil det bli redegjort for hvilke generelle og spesielle krav som må oppfylles for å bli fosterforeldre, avtalen som inngås mellom fosterforeldrene og barnevernstjenesten,

⁴¹ Bendiksen og Haugli (2015) s. 80.

⁴² l.c.

⁴³ l.c.

⁴⁴ Bendiksen og Haugli (2015) s. 213.

⁴⁵ Ot.prp. nr. 56 (1996-1997) s. 39.

⁴⁶ Ot.prp. nr. 56 (1996-1997) s. 39.

hvilken plikt barnevernstjenesten har til å veilede og følge opp fosterforeldrene og til å føre tilsyn med fosterhjemmet. Disse punktene er viktige fordi de legger grunnlaget for de rettighetene og pliktene fosterforeldrene har, f.eks. vil veiledningen fosterforeldrene mottar fra barnevernstjenesten være en viktig rettighet som gir en god forutsetning for fosterforeldrene som skal ivareta barnet. Veiledningen vil ha betydning for fosterforeldrene hvis de møter ulike utfordringer eller når de skal oppdra et barn med annen religion eller kultur. Til hvilket barn fosterforeldrene er plukket ut til vil også kunne ha betydning for deres rett til å bestemme i ettertid.

Kapittel 3 og 4 omhandler hvilke rettigheter og plikter som følger av det ansvaret fosterforeldrene påtar seg ovenfor barnevernstjenesten og barnet når de inntar rollen som fosterforeldre. I kapittel 3 analyseres forpliktelsene til barnevernstjenesten, mens fosterforeldrenes forpliktelser ovenfor barnet analyseres i kapittel 4. Det vil underveis i oppgaven tas hensyn til firedelingen mellom barnevernstjenesten, foreldrene, fosterforeldrene og barnet, da denne fordelingen har betydning for rettighetene og pliktene.

2 Utvelgelse og veiledning av fosterforeldre

2.1 Innledning

Fosterforeldrene trer inn i foreldrerollen til barn som har opplevd mangler ved den daglige omsorgen. Ansvaret må derfor overlates til noen som er særskilt godt egnet til å påta seg oppgaven. Det følger av proposisjon at det har vært en økende ventetid for å få plassert barn i fosterhjem de siste årene, og at kommunene mener det medfører en dårlig match mellom barnas behov og fosterhjemmet de blir plassert i.⁴⁷ Dette kan igjen øke sannsynligheten for brudd i fosterhjemmet.⁴⁸ Derfor må fosterhjem rekrutteres og godkjennes slik at barnevernstjenesten har fosterhjem å plassere barn i. Når fosterforeldre plukkes ut til det enkelte barnet må de oppfylle visse generelle og spesifikke krav. Både før og etter barnet har flyttet inn i fosterhjemmet gis fosterforeldrene veiledning, oppfølging og tilsyn. Alle disse krav og vurderinger vil redegjøres for i dette kapitlet.

⁴⁷ Prop. 106 L (2012-2013) s. 14.

⁴⁸ l.c

2.2 Rekruttering og godkjenning av fosterhjem

Det følger av bvl. § 2-3 annet ledd bokstav b og fosterhjemsforskriften⁴⁹ § 2 første ledd at Barne-, ungdoms- og familieetaten har ansvar for rekruttering og formidling av fosterhjem. Men både stat og kommune kan rekruttere fosterhjem.⁵⁰ Fordi fosterbarn er forskjellige og har forskjellige behov må det være et spekter av tilgjengelige fosterhjem som gir barnevernsmyndighetene mulighet til å finne frem til det fosterhjemmet som best passer det enkelte barnet. Det må rekrutteres forskjellige typer fosterhjem slik at barnevernstjenesten kan ta tilbørlig hensyn til det enkelte barns særlige behov, slik som etnisitet, religion, kultur og språk, og forhold ved barnets egenart slik som psykisk og fysisk sykdom og barnets alder.⁵¹ Det er viktig at rekrutteringsprosessen består i å identifisere egnede fosterforeldre, som innehar egenskaper som gjør at de evner å stå i rollen, selv når det røyner på, for å forhindre at barnet må flytte til et nytt fosterhjem.⁵²

Neste skritt er at de aktuelle fosterforeldrene godkjennes. Etter at barnevernstjenesten har undersøkt fosterhjemmet og funnet at fosterforeldrene oppfyller de generelle kravene etter fosterhjemsforskriften § 3 og at plasseringen vil være til det aktuelle barnets beste, jf. fosterhjemsforskriften § 4 første ledd, kan fosterhjemmet godkjennes, jf. fosterhjemsforskriften § 5 tredje ledd. Det kan gjøres unntak dersom dette ikke lar seg gjøre før plassering, jf. forskriften § 4 første ledd. Ansvar for å godkjenne fosterhjemmet tilligger fosterhjems kommunen etter bvl. § 4-22, jf. forskriften § 5, altså den kommunen fosterhjemmet er i. Kommunen kan eventuelt avtale at barnevernstjenesten i omsorgskommunen skal godkjenne fosterhjemmet, jf. forskriften § 5 annet ledd.

2.3 Utvelgelse av fosterforeldre

2.3.1 *Generelle og spesielle krav som stilles til fosterforeldre*

For å bli fosterforeldre til et barn er det visse generelle og spesielle krav som må oppfylles. I de generelle kravene vurderes hvor egnet fosterforeldre er, mens vurderingen av de spesielle kravene handler om fosterforeldrene passer til det spesifikke barnet. De overordnede

⁴⁹ Forskrift 18. desember 2003 nr. 1659 om fosterhjem.

⁵⁰ Ot.prp. nr. 9 (2002-2003) s. 9.

⁵¹ Q-2004-1072 B. Kap. 3 – rekruttering, formidling, nødvendig opplæring og generell veiledning. Innledning. Rekruttering og formidling av fosterhjem.

⁵² Notat om “effekt av tiltak rettet mot å rekruttere fosterforeldre”. Side 6.

hensynene i vurderingen er at fosterhjems plasseringen skal være til barnets beste og at plasseringen må være forsvarlig, jf. bvl. § 1-4 og § 4-1, jf. fosterhjemsforskriften § 4. Hensynene kommer også til uttrykk i momentene som skal vektlegges i vurderingen.

I følge bvl. § 4-22 annet ledd skal det velges fosterforeldre som har en særlig evne til å gi barn et trygt og godt hjem, og som kan løse oppfostringsoppgavene i samsvar med forventningene som er lagt til grunn om oppholdets varighet m.m., jf. § 4-15. Kravene utdypes i fosterhjemsforskriften § 3.

Fosterforeldrene må ha særlig evne, tid og overskudd til å gi barnet et trygt og godt hjem. Dette er i hovedsak et spørsmål om personens egnethet.⁵³ Det innebærer å se barnets forskjellige behov og å gi barnet den oppmerksomhet og kontakt det trenger.⁵⁴ For å ha tid og overskudd bør heller ikke fosterforeldrene være for gamle.⁵⁵ Dessuten må fosterforeldrene ha en stabil livssituasjon, alminnelig god helse og gode samarbeidsevner. For å sikre barnet en stabil livssituasjon er det viktig at fosterforeldrene holder sammen, og myndighetene kan ha behov for dokumentasjon som viser et stabilt forhold.⁵⁶ Kravet om alminnelig god helse betyr at det etter en konkret vurdering må legges vekt på om fosterforeldrene kan utgjøre en omsorgsenhet.⁵⁷ Herunder om helsen får betydning for barnets omsorg og trygghet. Det er viktig at fosterforeldrene evner å samarbeide, fordi barnet kan ha behov for tverrfaglig oppfølging, f.eks. skole og helsetjeneste.⁵⁸ Det stilles videre krav om at fosterforeldrene har økonomi, bolig og sosialt nettverk som kan gi barnet mulighet til livsutfoldelse. Økonomien og boligen må være slik at det ikke virker hemmende på barnets utviklingsmuligheter, mens det sosiale nettverket bør gi barnet mulighet til å få kontakt med både unge, gamle og personer med samme etniske bakgrunn.⁵⁹

Det stilles også krav om god vandel og politiattest, noe som ble innført for å forhindre at personer som er siktet, tiltalt, ilagt forelegg eller dømt for brudd på straffelovens bestemmelse

⁵³ Q-2004-1072 B. Kap. 4- Generelle krav til fosterforeldrene.

⁵⁴ l.c.

⁵⁵ l.c.

⁵⁶ l.c.

⁵⁷ l.c.

⁵⁸ l.c.

⁵⁹ l.c.

om seksuelle overgrep mot barn blir fosterforeldre, jf. bvl. § 6-10 femte ledd.⁶⁰ Selv om personen legger fram en tilfredsstillende politiattest etter bvl. § 6-10 medfører ikke det automatisk at personen oppfyller kravet om godandel, f.eks. kan personen ha begått narkotikaforbrytelser.⁶¹ Hvis barnevernsmyndigheten får kjennskap til andre forhold som svekker tilliten til personen, må de foreta en konkret vurdering av om dette medfører at personen ikke oppfyller kravet om godandel.⁶²

I den individuelle vurderingen av hvilket fosterhjem som totalt sett vil være best for barnet skal hensynene som følger av bvl. § 4-15 og fosterhjemsforskriften § 4 vektlegges. Det må legges vekt på barnets egenart. Et barn med fysisk eller psykisk sykdom kan f.eks. ha behov for fosterforeldre med spesifikke egenskaper.⁶³ Formålet med plasseringen er av sentral betydning i vurderingen, og det betyr at barnevernstjenesten må søke å finne fosterforeldre som egner seg og er innstilt på å ta oppdraget etter de forutsetningene som ligger til grunn for plasseringen.⁶⁴

Videre må det også tas hensyn til barnets behov for samvær og kontakt med sin familie. Det betyr at det må legges vekt på fosterhjemmets geografiske beliggenhet, og fosterforeldrenes evne og vilje til å samarbeide om samværsordningen.⁶⁵ Hensyn til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn, og fosterhjems plassering i barnets familie og nære nettverk behandles senere i oppgaven. Videre skal fosterhjems plassering hos den av foreldrene barnet ikke har bodd med før omsorgsovertakelsen vektlegges.⁶⁶ Enkelte barn har behov for to fosterforeldre mens for andre kan det være best med en voksenperson.⁶⁷

Både foreldrene og barnet har rett til å uttale seg om valg av fosterforeldre. Hvor stor vekt det skal legges på foreldrenes uttalelser vil avhenge av situasjonen, f.eks. hvilke evner foreldrene

⁶⁰ Q-2004-1072 B. Kap. 4- Generelle krav til fosterforeldrene.

⁶¹ l.c.

⁶² l.c.

⁶³ Q-2004-1072 B. Kap. 5 – Valg av fosterforeldre til det enkelte barn.

⁶⁴ l.c.

⁶⁵ l.c.

⁶⁶ l.c.

⁶⁷ l.c.

har til å sette barnets behov foran egne.⁶⁸ Uttalelsen vil være med i vurderingen av hvilket fosterhjem som totalt sett blir barnets beste.⁶⁹

2.3.2 Plassering i familie eller nære nettverk

Før fosterhjem velges skal det alltid vurderes om noen i barnets familie eller nære nettverk kan velges, jf. fosterhjemsforskriften § 4 annet ledd. Hensynet blir lovfestet i endringsloven til gjeldende barnevernlov i § 4-22 tredje ledd annet punktum.⁷⁰ Lovfestingen er ment å tydeliggjøre kommunens ansvar for å vurdere familie og nære nettverk som fosterhjem.⁷¹

Det beror på en konkret vurdering av hva som er barnets beste om barnet skal plasseres i fosterhjem hos familie eller nære nettverk.⁷² Forskning taler for at slik fosterhjemsplassing i mange tilfeller er det beste alternativet for barnet, fordi det sjeldnere blir brudd i plasseringen, hvilket gir barnet en mer stabil tilværelse.⁷³ Likevel kan en slik type plassering by på utfordringer, blant annet får familiemedlemmet en ny rolle overfor barnet, f.eks. når bestemor blir fostermor.⁷⁴ Barnevernstjenesten må være bevisst på utfordringene, og ta høyde for dette i oppfølgingen og veiledningen av barn, foreldre og fosterforeldre.⁷⁵ Det må også undersøkes om fosterforeldrene vil kunne takle dobbeltrollen og den mulige lojalitetskonflikten.⁷⁶

Barnevernstjenesten skal ikke bruke mye tid på vurdering av fosterforeldre i nær familie og nettverk der det er åpenbart at de av faglige grunner og/eller av hensyn til barnets beste ikke vil kunne godkjennes som fosterforeldre.⁷⁷ Utredningen må gis samme omfang som for andre potensielle fosterforeldre.⁷⁸ Kravene er i utgangspunktet de samme, men de kan likevel fravikes noe dersom det utvilsomt er til barnets beste å bli plassert i familien eller nettverket.⁷⁹

⁶⁸ Q-2004-1072 B. Kap. 5 – Valg av fosterforeldre til det enkelte barn.

⁶⁹ l.c.

⁷⁰ Lov-2017-06-16-46. Endringslov til barnevernloven (barnevernsreform). Ikke i kraft.

⁷¹ Prop. 169 L (2016-2017) s. 144.

⁷² l.c.

⁷³ Prop. 169 L (2016-2017) s. 54.

⁷⁴ Prop. 169 L (2016-2017) s. 55.

⁷⁵ l.c.

⁷⁶ Q-2004-1072 B, kapittel 5 – Valg av fosterforeldre til det enkelte barn.

⁷⁷ Q-2004-1072 B, kapittel 5 – Valg av fosterforeldre til det enkelte barn.

⁷⁸ l.c.

⁷⁹ l.c.

Nylig var en sak oppe for EMD der det ble vurdert om Norge hadde brutt sine forpliktelser etter EMK art. 8 da fosterbarnet ikke ble plassert i fosterhjem i familien. Saksøkeren, moren til fosterbarnet, mente at myndighetene ikke hadde utøvd en tilstrekkelig nøye undersøkelse av hennes mor og stefars egnethet som fosterforeldre for hennes sønn, og dermed hadde brutt nasjonal lovgivning. Det blir i dommen uttalt at foreldrene skal gis mulighet til å være involvert i beslutningsprosessen slik at deres interesser blir beskyttet og at de får presentere sin sak. Videre sies at retten må foreta en dyptgående undersøkelse av hele familiesituasjonen og alle faktorer i saken, særlig av fakta, emosjonell, materiell og medisinsk natur. De må også foreta en balansert og rimelig vurdering av de ulike interessene til hver person, der det hele tiden skal bestemmes hva som vil være til barnets beste. EMD uttalte at dette var oppfylt i saken, og konkluderte med at det ikke forelå brudd på artikkel 8.⁸⁰

For noen barn er storfamilien og utvidet slektskap viktig, og det må derfor vurderes konkret i den enkelte sak hvem som tilhører barnets familie og nære nettverk.⁸¹ Familiebegrepet kan også variere etter hvilken kultur, religion og etnisitet barnet tilhører. Med nære nettverk menes mennesker som barnet har en tilknytning til, f.eks. nabo, fotballtrener, tidligere besøkshjem eller støttekontakt.⁸²

2.4 Fosterhjemskontrakten

Barnevernstjenesten i omsorgskommunen og fosterforeldrene skal etter fosterhjemsforskriften § 6 inngå en skriftlig avtale for å klargjøre hvilke plikter hver av dem har. Avtalen skal inngås før barnet plasseres i fosterhjemmet, men dersom situasjonen er akutt kan den inngås etterpå.⁸³ Etter første ledd tredje punktum skal avtalen gjennomgås og eventuelt endres av barnevernstjenesten og fosterforeldrene minimum en gang i året.

Avtalen klargjør rammene og forpliktelsene som gjelder mellom barnevernstjenesten og fosterforeldrene.⁸⁴ Fosterforeldrenes hovedoppgave er etter fosterhjemsavtalen å gi fosterbarnet et trygt og godt hjem og ivareta fosterbarnets behov for daglig omsorg.⁸⁵

⁸⁰ CASE OF M.L. v. NORWAY (no. 43701/14). (Hele avsnittet).

⁸¹ Prop. 169 L (2016-2017) s. 144.

⁸² Prop. 73 L (2016-2017) s. 166.

⁸³ Meld. St. 17 (2015-2016). Side 24.

⁸⁴ Meld. St. 17 (2015-2016). Side 24.

⁸⁵ Fosterhjemsavtalen (2010). Punkt 1. Om avtalen.

Fosterhjemsavtalen har et avtalerettslig perspektiv, men fordi den er utformet som en standardkontrakt gir den liten rom for forhandling. Barnevernstjenesten må sikre at barnet får forsvarlig omsorg og avtalen skal samsvare med barnets behov. Pliktene til å ivareta barnets omsorg og oppfylle formålet med plasseringen ligger helt klart på barnevernstjenestens side. De har spesifikke plikter ovenfor barn før de gjennomfører en omsorgsovertakelse, i og med at de har den utstrakte myndigheten til å gripe inn i private forhold, må de samme pliktene tilligge dem også etter barnet er flyttet inn i fosterhjem. På grunn av disse forhold må barnevernstjenesten sikre seg gjennom avtalen.

Det følger av fosterhjemsavtalen at før avtalen undertegnes skal fosterhjemmet, dersom det ligger i en annen kommune enn omsorgskommunen etter bvl. § 8-4 annet ledd, informeres av barnevernstjenesten om hvilke roller de to kommunene har.⁸⁶ Fosterhjemskommunen har bl.a. ansvar for å godkjenne fosterhjemmet til det enkelte barn, jf. fosterhjemsforskriften § 5 annet ledd. Dette ansvaret kan overføres til omsorgskommunen, jf. § 5 annet ledd annet punktum. Grunnen til at fosterhjemskommunen har ansvaret for den endelige godkjenningen av fosterhjemmet er fordi den har lokalkunnskap og kan ha opplysninger om fosterhjemmet som ikke omsorgskommunen er kjent med.⁸⁷

Omsorgskommunen har bl.a. ansvaret for fosterhjemsavtalen, jf. fosterhjemsforskriften §§ 6 første ledd, og å velge fosterhjem.⁸⁸ Fosterforeldrene kan altså være nødt til å forholde seg til barnevernstjenesten i to kommuner. Siden fosterhjemskommunen kan overføre sitt ansvar til omsorgskommunen er det nærliggende å anta at i tilfeller der dette byr på utfordringer, kan ansvaret overføres slik at fosterforeldrene bare må forholde seg til omsorgskommunen. Ved uenighet bør omsorgskommunen ha det helhetlige ansvaret for valg og godkjenning av fosterhjem.⁸⁹ Regional barnevernsmyndighet kan bes om bistand i arbeidet.⁹⁰

⁸⁶ Fosterhjemsavtalen (2010) Punkt 2. Før avtalen undertegnes.

⁸⁷ Meld. St. 17 (2015-2016). Punkt. 10.2. Omsorgskommunens ansvar.

⁸⁸ l.c.

⁸⁹ Meld. St. 17 (2015-2016) punkt 10. Valg og godkjenning av fosterhjem.

⁹⁰ Q-2004-1072 B. Kap. 2 – Ansvarlig myndighet. Barnevernstjenesten i kommunene. Fordelingen av ansvar mellom omsorgskommunen og fosterhjemskommunen.

2.5 Veiledning og oppfølging

Allerede før barnet flytter inn i fosterhjemmet har fosterforeldrene krav på nødvendig opplæring og generell veiledning fra barne-, ungdoms- og familieetaten, jf. bvl. § 2-3 annet ledd bokstav c, og forskrift om fosterhjem § 2 annet ledd. Dette gir fosterforeldrene en grunnleggende og generell forutsetning for å kunne fungere som fosterforeldre, i tillegg til at det gir fosterforeldrene informasjon om hva rollen innebærer.

Barnevernstjenesten har plikt til å følge opp fosterbarn etter forskriftens § 7. Som ledd i å sikre forsvarlig tiltak som er til barnets beste, skal barnevernstjenesten gi fosterforeldrene nødvendig råd og veiledning så lenge plasseringen av barnet varer. Etter tredje ledd skal fosterhjemmet besøkes så ofte som nødvendig for at ansvaret etter første og annet ledd oppfylles, men minimum fire ganger i året. Dersom forholdene i fosterhjemmet er gode kan antall besøk reduseres til to ganger i året for barn som har bodd i fosterhjem i mer enn to år. Forsvarlighetskravet følger av bvl. § 1-4, og det setter en standard for barnevernstjenestens veiledning og oppfølging. Det innebærer f.eks. at de ikke kan plassere et barn med kronisk sykdom hos fosterforeldre som ikke har fått nødvendig veiledning om sykdommen.

Oppfølgingsansvaret består av flere elementer.⁹¹ Barnevernstjenesten skal vurdere om omsorgsovertakelsen skjer etter sitt formål, og om barnet får nødvendig omsorg og behandling etter det som var målet med plasseringen.⁹² Det er ikke alltid lett for barnet å uttrykke sine meninger, og ofte har de ikke pårørende som fremmer deres interesser.⁹³ Derfor er det viktig for barnets beste og for å oppfylle forsvarlighetskravet at barnevernstjenesten følger opp barnet og veileder fosterforeldrene slik at plasseringen blir som forutsatt. Det kan i enkelte tilfeller være nødvendig å endre barnets omsorgssituasjon, jf. bvl. § 4-17.⁹⁴

Hva som er nødvendig oppfølging og veiledning varierer etter hvilke behov fosterforeldrene og barnet har. I noen fosterfamilier kan det være behov for mer oppfølging og veiledning enn for andre. Siden behovet er varierende må barnevernstjenesten og fosterforeldrene kartlegge og finne ut hvordan det best kan dekkes. Dette gjøres best i et samarbeid mellom

⁹¹ Prop. 106 L (2012-2013) s. 177.

⁹² l.c.

⁹³ Prop. 106 L (2012-2013) s. 177.

⁹⁴ l.c.

fosterforeldre, barnet og barnevernstjenesten. I vurderingen må det legges vekt på å sikre barnets beste, jf. bvl. § 4-1, og å sikre at barnet får nødvendig hjelp, omsorg og å bidra til trygge oppvekstvilkår, jf. bvl. § 1-1. F.eks. kan det være behov for mer veiledning av fosterforeldrene når fosterbarnet går gjennom ungdomstiden. Fosterforeldre fra familie eller nære nettverk kan ha behov for annen oppfølging og veiledning, fordi de ikke har vært gjennom samme rekrutteringsprosess som andre fosterforeldre, f.eks. kan det ha vært mindre tid til å vurdere gevinster og kostnader for disse fosterforeldrene dersom plasseringen skal skje raskt.⁹⁵ Dette må vektlegges når behovet for oppfølging og veiledning kartlegges.

2.6 Tilsyn

Bvl. § 4-22 fjerde ledd legger ansvaret for tilsyn av fosterhjemmet hos fosterhjems kommunen. Etter femte ledd skal kommunen føre tilsyn med hvert enkelt fosterbarn fra plasseringstidspunktet og fram til barnet fyller 18 år. Det samme følger av forskrift om fosterhjem § 8 første ledd. Tilsyn skal føres så ofte som nødvendig, men minimum 4 ganger årlig, jf. forskriften § 9. Det kan reduseres til to ganger årlig dersom barnet er fylt 15 år, har vært plassert i fosterhjem i mer enn to år og fosterhjems kommunen vedtar at forholdene i fosterhjemmet er gode. Videre må barnevernet i omsorgskommunen samtykke. Disse kravene kan begrunnes i at tilsynsføreren og barnet må treffes noen ganger for å bygge et tillitsforhold. I tillegg vil det være vanskeligere for et yngre barn å uttrykke seg tydelig til barnevernstjenesten og fosterforeldrene, som bl.a. tar avgjørelser om hva som er barnets beste. Derfor vil det i større grad være behov for observasjoner. Det vil være mot tilsynets formål å redusere antall tilsyn uten at forholdene er gode.

Tilsynsføreren skal etter § 9 annet ledd få adgang til hjemmet så ofte som nødvendig. Hvor mange tilsyn som er nødvendig må vurderes i det enkelte tilfellet. Noen ganger er det behov for flere tilsyn enn fire ganger årlig, f.eks. i startfasen av plasseringen. Hvis overgangen blir uproblematisk for barnet og den får et godt forhold til fosterforeldrene kan det være at det ikke er nødvendig med mer enn fire tilsyn. Men tilsyn skal føres så ofte at det oppfyller formålet etter § 8 annet ledd.⁹⁶

⁹⁵ Q-2004-1072 B. Kap. 5 – Valg av fosterforeldre til det enkelte barn.

⁹⁶ Q-2014-1. Punkt 2.2. Merknader til fosterhjemsforskriften § 9.

Formålet med tilsynet er å føre kontroll med at barnet får forsvarlig omsorg og at forutsetningene som ligger til grunn for plasseringen oppfylles, samt at barnets språklige, religiøse og kulturelle bakgrunn ivaretas på hensiktsmessig måte, jf. bvl. § 4-22 femte ledd annet punktum og fosterhjemsforskriften § 8 annet ledd. Tilsyn er en supplering av barnevernstjenestens egen kontroll og oppfølging av barnets situasjon i fosterhjemmet, og virkemidlet er viktig for å ivareta rettssikkerheten til barn plassert under barnevernets omsorg.⁹⁷ Selv om barnet er plassert i et godkjent fosterhjem, står det i et avhengighetsforhold til fosterforeldrene. Tilsynet er derfor viktig fordi det gjøres uavhengig av foreldre, fosterforeldre og barnevernstjenesten. I tillegg kan en plassering i et privat hjem ha konsekvenser for åpenhet og mulighet for innsyn i hvordan barnet har det.⁹⁸

Etter fosterhjemsforskriften § 8 fjerde ledd, jf. annet ledd, er det tilsynspersonen som fører tilsyn med barnet. Det skal legges vekt på å finne en som barnet har eller kan få nødvendig tillit til og har forutsetningene som skal til for å kunne utføre tilsynsoppgavene ovenfor det enkelte barn.⁹⁹ Den personlige egnethet må vurderes etter en konkret vurdering der det må legges vekt på personens evne til å skape åpenhet i møte med barnet, og erfaring og/eller kunnskap i arbeidet med barn.¹⁰⁰ At oppgaven kan utøves over tid er viktig for å bli kjent med barnet og fosterforeldrene.¹⁰¹ Uavhengighet fra barnevernstjenesten, fosterforeldre og foreldrene vil skape legitimitet og troverdighet, og er også et viktig moment i vurderingen.¹⁰² Videre skal det tilstrebes at barnet og tilsynsføreren har samme språklige og kulturelle tilhørighet eller at tilsynsføreren har kompetanse om dette, jf. § 8 fjerde ledd fjerde punktum.

3 Fosterforeldrenes ansvar for barnets daglige omsorg

3.1 Innledning

Etter en omsorgsovertakelse, jf. bvl. § 4-12, jf. § 4-8 annet og tredje ledd, overtar barnevernstjenesten ifølge bvl. § 4-18 omsorgen for barnet. På vegne av barnevernstjenesten

⁹⁷ Prop. 106 L (2012-2013) s. 178.

⁹⁸ Prop. 106 L (2012-2013) s. 179.

⁹⁹ Prop. 106 L (2012-2013) s. 178.

¹⁰⁰ Q-2014-1. Punkt 2.1. Merknader til fosterhjemsforskriften § 8.

¹⁰¹ l.c.

¹⁰² Q-2014-1. Punkt 2.1. Merknader til fosterhjemsforskriften § 8.

er det de utvalgte fosterforeldrene som utøver den daglige omsorgen. Etter første ledd tredje punktum kan barnevernstjenesten bestemme at fosterforeldrene også skal avgjøre andre spørsmål enn de som gjelder barnets daglige omsorg.

Det kan være vanskelig å trekke en grense mellom hvilket ansvar barnevernstjenesten overtar etter en omsorgsovertakelse og hva fosterforeldrene har når de utøver daglig omsorg på barnevernets vegne. Dette reiser i hovedsak to hovedproblemstillinger. For det første om hvilke rettigheter og plikter fosterforeldrene får når de påtar seg ansvaret for den daglige omsorgen. Altså hvilke plikter fosterforeldrene får og hvilke rettigheter de har til å ta avgjørelser på vegne av barnet. Dernest er hovedproblemstilling hvilke andre spørsmål barnevernstjenesten kan bestemme at fosterforeldrene kan avgjøre. Herunder hva som kan være typiske spørsmål og hvilke forutsetninger som må være til stede for at barnevernstjenesten skal delegere større ansvar til fosterforeldrene.

3.2 Fosterforeldrenes ansvar for barnets helse

Det følger av lov 2. juli 1999 nr. 63 om pasient og brukerrettigheter (pbrl.) § 4-4 tredje ledd at barnevernstjenesten har rett til å samtykke til helsehjelp dersom de har overtatt omsorgen for barn under 16 år etter bvl. § 4-6 annet ledd, § 4-8 eller § 4-12. Utgangspunktet er dermed at det er opp til barnevernstjenesten å samtykke til helsehjelp for barn under 16 år, og at denne delen av foreldreansvaret er fratatt foreldrene. Fosterforeldrene har dermed etter bestemmelsen ingen bestemmelsesrett eller –plikt for barnets helse.

De samme reglene om hvem som samtykker på vegne av barnet gjelder både for fysisk og psykisk sykdom, jf. phvl. § 2-1 første ledd, jf. phvl. § 1-5, jf. pbrl. § 4-3 første ledd bokstav b og § 4-4 annet ledd, og om at pasient- og brukerrettighetsloven gjelder ved etablering og gjennomføring av helsevern.¹⁰³ Før lovendringen hadde foreldrene samtykkekompetanse for psykisk helsevern for barn under 16 år.¹⁰⁴ Det kunne i det enkelte tilfellet forhindre psykisk helsehjelp for barn og unge under omsorg, fordi den ene eller begge foreldrene motsatte seg undersøkelse eller behandling.¹⁰⁵

¹⁰³ Lov 2. Juli 1999 nr. 62 om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern (psykisk helsevernloven - phvl.).

¹⁰⁴ Ot.prp. nr. 65 (2005-2006) s. 35.

¹⁰⁵ l.c.

Etter pbrl. § 4-3 første ledd bokstav b har barn over 16 år samtykkekompetanse med mindre annet følger av særlig lovbestemme eller tiltakets art. Med tanke på helseavgjørelser som ligger under en ungdoms rådighetssfære for barn under 16 år skal det etter § 4-4 siste ledd legges vekt på at barnet skal få ytre sin mening i alle spørsmål som angår dets egen helse, mens fra barnet er fylt 12 år skal det få si meningen sin i alle spørsmål som angår dets egen helse, og den skal vektlegges etter alder og modenhet. Ved uenighet skal derimot barnevernstjenestens syn legges til grunn.

I de tilfeller at barn mellom 16 og 18 år ikke er samtykkekompetent, og barnevernstjenesten har overtatt omsorgen etter bvl. § 4-8 eller § 4-12, er det barnevernstjenesten som har rett til å samtykke til helsehjelp. Barn over 16 år har rett til å motta informasjon om seg selv, jf. pbrl. § 3-2, jf. § 3-4. Det gjøres derimot unntak fra denne bestemmelsen i pbrl. § 3-3 annet ledd dersom en pasient over 16 år åpenbart ikke er samtykkekompetent. I slike tilfeller er det altså barnets nærmeste pårørende som skal informeres, i tillegg til pasienten selv. Etter forarbeidene uttales det at bestemmelsen må sees i sammenheng med lovens kapittel 4 om samtykkekompetanse og representasjon.¹⁰⁶ Det sies videre at pårørende må ha tilfredsstillende informasjon for å kunne ivareta pasientens rettigheter med hensyn til å samtykke til helsehjelp.¹⁰⁷ Dersom barnet ikke er samtykkekompetent og barnevernstjenesten skal ta medisinske avgjørelser på barnets vegne er det hensiktsmessig og i barnets interesse at også barnevernstjenesten mottar informasjon sammen med barnet. Så med mindre barnet er psykisk utviklingshemmet eller lider av annen sykdom som påvirker det kognitive funksjonsnivået, jf. § 4-5, så vil problemstillingene i dette underkapitlet omhandle barn under 16 år.

Formålet med pbrl. § 4-4 annet ledd er å sikre barn helsehjelp etter en omsorgsovertakelse. Det er et generelt krav at det ikke oppstår unødvendige forsinkelser i helsehjelpen til barn med behov for helsehjelp. Hensynet til å sikre barnet helsehjelp må derfor veie tyngre enn hensynet til å la den med foreldreansvar få bestemme. Departementet uttaler at dette vil være i tråd med hensynet til barnets beste.¹⁰⁸ At foreldrene ikke ivaretar barnets behov for nødvendig helsehjelp kan sjeldent være eneste grunn til at det foretas en omsorgsovertakelse etter reglene

¹⁰⁶ Ot.prp. nr. 12 (1998-1999) s. 133.

¹⁰⁷ l.c.

¹⁰⁸ Ot.prp. nr. 65 (2005-2006) s. 35.

i § 4-10 om at fylkesnemnda kan vedta at barnet skal bringes til lege eller sykehus for undersøkelse. Det biologiske prinsipp taler også mot at foreldrene skal fratras omsorgen når det finnes alternative tiltak. Men hvis dette er en av grunnene til at foreldrenes fratras omsorgen vil det være lite forsvarlig og ikke til det beste for barnet om foreldrene er samtykkekompetent. Det vil også være barnets beste at avgjørelsen tas av noen som er tilgjengelig og kan ta en fornuftig og overveid avgjørelse.

Det blir dermed spørsmål som springer ut av forholdet mellom fosterforeldrene og barnevernstjenesten, ved at de er gitt ansvar for barnets daglige omsorg etter bvl. § 4-18, som er særlig relevant å drøfte. Det følger av forarbeidene at under den daglige omsorgen hører nødvendige tiltak ved sykdom.¹⁰⁹ Dette forplikter også fosterforeldrene seg til i fosterhjemsavtalen, der de skal bidra til at barnet får oppfylt sine helsemessige behov.¹¹⁰ Det vil være en naturlig del av oppdraget fosterforeldrene har påtatt seg. Hvis barnet får feber eller blir forkjølet er det nærliggende at fosterforeldrene skal ta vare på barnet, siden de har ansvaret for den daglige omsorgen.

Det vil kunne reises spørsmål om hvem som har rett til å motta informasjon om barnets helse. Både barnevernstjenesten og pasienten selv skal informeres, jf. pbrl. § 3-4 fjerde ledd, jf. første ledd. Etter annet ledd skal ikke barnevernstjenesten gis opplysninger dersom pasienten er mellom 12 og 16 år når pasienten av grunner som bør respekteres, ikke ønsker det. Men etter tredje ledd skal informasjon som er nødvendig for å oppfylle foreldreansvaret likevel gis barnevernstjenesten når pasienten er under 18 år. Barnevernstjenesten har dermed krav på innsikt i barnets helsetilstand og innholdet i helsehjelpen. Også om mulige risikoer og bivirkninger. Dette henger naturlig sammen med barnevernstjenestens samtykkekompetanse. Det vil være vanskelig for barnevernstjenesten å samtykke til noe de ikke har mottatt informasjon om. I enkelte tilfeller kan det tenkes at barnevernstjenesten ønsker at fosterforeldrene skal motta medisinsk informasjon, f.eks. dersom barnet er alvorlig sykt og fosterforeldrene har fått en utvidet bestemmelsesrett slik at de tettere skal følge opp barnet. Slik oppfølging av barnet forutsetter informasjon for å kunne ta beslutninger.

¹⁰⁹ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 112.

¹¹⁰ Fosterhjemsavtalen (2010). Punkt 5.3. Den daglige omsorgen.

Lovens utgangspunkt kan imidlertid reise spørsmål om barnevernstjenesten må samtykke når barnet utsettes for alvorlig sykdom eller skade. BK art. 24 gir barnet rett “til å nyte godt av den høyeste oppnåelige helsestandard og behandlingstilbud for sykdom og rehabilitering”. Denne artikkelen gir barnet rett til helse. Artikkelen taler for at det vil være et brudd på barnets rettigheter dersom fosterforeldrene avventer barnevernstjenestens samtykke før de handler. Dette kan i verste fall sette barnets liv i fare. Spørsmålet er så viktig at det også er påpekt i fosterhjemsavtalen at dersom barnet utsettes for alvorlig sykdom eller skade, så skal fosterforeldrene rådføre seg med legen og følge dennes anvisning, samtidig som at de så raskt som mulig melder fra til barnevernstjenesten.¹¹¹ Videre vil det i alle tilfeller bryte mot prinsippet om barnets beste dersom barnet ikke får hjelp ved alvorlig sykdom eller skade. Det betyr at hvis barnet f.eks. får så høy feber at fosterforeldrene anser det nødvendig å oppsøke legevakten, så skal de ikke være nødt til å kontakte barnevernstjenesten først. Da må de kontakte barnevernstjenesten når de har mulighet etter at barnet er undersøkt. Det viktigste i disse tilfellene vil være å ivareta barnets liv og helse, det kan dermed ikke anses forsvarlig at fosterforeldrene må vente på klarsignal fra barnevernet.

Det samme spørsmålet oppstår når barnet har behov for nødhjelp ved f.eks. akutt skade. Det vil være uforsvarlig at barnet må vente på avgjørelse fra barnevernstjenesten før det får behandling. Dersom barnevernstjenesten skulle samtykket før fosterforeldrene fikk ta med et akutt sykt barn til legevakten ville det være et brudd på art. 24. Et slikt påbud ville skapt unødvendige forsinkelser som kan ha stor betydning for barnets helse. Det offentliges plikt til å sikre barn som er plassert utenfor foreldrenes omsorg, nødvendig og forsvarlig helsehjelp innebærer altså at fosterforeldrene bringer barnet til legevakten når det er sykt.

Fosterforeldrene har det samme generelle ansvaret for å yte øyeblikkelig hjelp, jf. strl. § 287, som f.eks. barnehageansatte eller lærere har hvis barnet skader seg eller får et illebefinnende.¹¹² Barnets helse vil alltid være viktig og hvis det skjer noe akutt er det ikke tid til å avgjøre hvem som skal bestemme. I slike tilfeller vil fosterforeldrene både ha en rett og en plikt til å ivareta barnets helse. Fosterforeldrene er ikke er nødt til å innhente barnevernstjenestens godkjenning før de f.eks. tilkaller ambulansen etter en alvorlig bilkrasj, men på grunn av barnevernstjenestens samtykkekompetanse er det rimelig at fosterforeldrene

¹¹¹ Fosterhjemsavtalen (2010). Punkt 5.7. Fosterbarnets helse.

¹¹² Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff.

varsler barnevernstjenesten når barnet er på sykehuset eller legevakten. Fosterforeldrene har dermed både en rett og en plikt til å bringe barnet til legevakt eller sykehus ved alvorlig eller akutt sykdom eller skade.

I tillegg til å melde til barnevernstjenesten om alvorlig sykdom eller skade skal fosterforeldrene også melde fra om andre ting barnevernstjenesten bør vite om barnets helse så raskt som mulig.¹¹³ Det blir dermed et spørsmål om hva fosterforeldrene må melde fra om til barnevernstjenesten. Etersom barnevernstjenesten har ansvaret for barnets omsorg vil andre ting fosterforeldrene skal melde fra om være det som påvirker barnet utover hverdagslige skrammer. Hvis for eksempel det oppdages at barnet har allergier er det nærliggende å tenke at dette er noe barnevernstjenesten må vite om. Dersom barnevernstjenesten skal flytte barnet bort fra fosterforeldrene så vil det være hensiktsmessig at de kan melde fra til barnets foreldre eller bosted hva barnet er allergisk mot. Videre vil forhold som at barnet har brukket et bein være noe barnevernstjenesten har interesse av å vite om. Beinbrekking kan være alvorlig og har betydning i barnets hverdag. Derimot vil slike forhold som at fosterbarnet er forkjølet og må være hjemme fra skolen ikke være nødvendig å opplyse opp. En forkjølelse er normalt ufarlig og det vil ikke være behov for fosterforeldrene å melde fra om dette.

Hvis barnet får en vanlig barnesykdom slik som vannkopper eller barnemark vil dette være sykdommer som nesten forventes at barnet får og som heller ikke normalt er farlig for barnet. Dermed anses det ikke som et forhold som må varsles om til barnevernstjenesten, og tiltak ved begge sykdommene må anses å falle under fosterforeldrenes oppfølging ved sykdom. I tilfeller der det oppstår komplikasjoner ved slik at barnets sykdomsbilde blir mer alvorlig er det grunn til å varsle barnevernstjenesten.

I dagens samfunn er det blant flere foreldre uenighet angående hvilken behandlingsmåte som er best for barna samt om barn bør vaksineres. Etter fosterhjemsavtalen skal fosterforeldrene følge helsestasjonens retningslinjer for helsekontroll og eventuelle pålegg fra barnevernstjenesten om legeundersøkelser av barnet.¹¹⁴ En del av helsestasjonens retningslinjer betyr å følge vaksinasjonsplan. Avgjørelse av om barnet skal ta vaksiner må

¹¹³ Fosterhjemsavtalen (2010). Punkt 5.7. Fosterbarnets helse.

¹¹⁴ Fosterhjemsavtalen (2010). Punkt 5.7. Fosterbarnets helse.

sies å falle under samtykkekompetansen til barnevernstjenesten. Fosterforeldrene kan f.eks. være mot vaksinerings av barn. Dersom barnevernstjenesten har godkjent en reise for barnet utenlands er det naturlig i slike tilfeller at fosterforeldrene tar med barnet for å ta de nødvendige vaksiner for å kunne oppholde seg i landet. Om barnet skal behandles eller ikke må også ligge under barnevernstjenestens samtykkekompetanse, fordi dette er en avgjørelse som har stor betydning for barnets helse. Dersom f.eks. fosterforeldrene mener plantemedisin er den beste behandlingsmåten vil det være lite rimelig at de skal ta slike viktige avgjørelser på vegne av barnet, framfor barnevernet. Dette må også gjelde avgjørelser om barnet skal gis medisin eller ved forslag om å endre medisinen.

Der et barn har en funksjonshemming eller kronisk sykdom dreier det seg om et annet sykdomsbilde, og det kan dermed reises spørsmål om det medfører at fosterforeldrene får en utvidet rett eller plikt til å bestemme over barnets helse. For disse gruppene barn kan det inntre særlige spørsmål, fordi det ofte vil være behov for nær kontakt mellom samarbeidende tjenester for å oppnå en god individualisert helsetjeneste til barnet. I utgangspunktet er det også her barnevernstjenesten som samtykker til medisinske inngrep, medisinerings og vaksinerings, jf. pbrl. § 4-4 tredje ledd. Det kan likevel tenkes tilfeller der fosterforeldrene gis en rett til å bestemme utover det som omfattes av barnets omsorg, f.eks. dersom fosterforeldrene er et forsterket fosterhjem som følger barnet tett i dets sykdom og dermed har god kunnskap om barnets helsetilstand, som vil sette dem i god stand til å ta avgjørelser på vegne av barnevernstjenesten. I slike tilfeller vil sykdomsbildet være stort og det kan være bedre for barnet om fosterforeldrene, som er mer involvert, tar avgjørelser. Et viktig moment er at barnet har bodd hos fosterforeldrene en stund og at barnevernstjenesten kjenner seg trygg på at de vil ta gode avgjørelser for barnet. Det er barnevernstjenesten som er ansvarlig for barnets omsorg, og de må derfor kunne være trygge på fosterforeldrene før de gis rett og plikt til å ta avgjørelser på vegne av barnevernstjenesten.

3.3 Ansvar for avgjørelser om barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn

Det følger av bvl. § 4-15 første ledd annet punktum at ved valg av fosterhjems plassering skal det tas tilbørlig hensyn til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn. Denne bestemmelsen reiser to problemstillinger – hvilken betydning barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn skal tillegges ved valg av fosterhjem og hvilket ansvar fosterforeldrene har for å følge opp barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn

etter barnet er plassert. Utgangspunktet begrenses imidlertid etter kirkeloven¹¹⁵ § 3 nr. 6 og trossamfunnsloven¹¹⁶ § 3, da barnet etter fylte 15 år kan melde seg inn eller ut av den norske kirke eller andre trossamfunn. Diskusjonen vil være en grenseopptrekking mellom ansvaret til fosterforeldrene og barnevernstjenesten primært for barn under 15 år.

Det blir dermed spørsmål om hvilken betydning barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn skal ha ved valg av fosterhjem. Utgangspunktet er altså at det skal tas tilbørlig hensyn til dette når det skal plukkes ut en fosterhjemsfamilie til det enkelte barn, jf. bvl. § 4-15 og fosterhjemsforskriften § 4. Kravet følger også av BK art. 20.

I rundskriv sies det at det ikke alltid vil være mulig å vektlegge barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn ved valg av fosterhjem, f.eks. dersom barnets foreldre tilhører en religiøs eller språklig minoritet.¹¹⁷ Barnet bør likevel ikke plasseres i et fosterhjem med et vesentlig annet livssyn enn foreldrenes.¹¹⁸ Det kan f.eks. tenkes lite forenelig dersom et muslimsk barn skulle plasseres i en familie tilhørende Jehovas Vitner. Men hvis den eneste muslimske familien er på andre siden av Norge, kan det være en så stor belastning for barnet å flytte langt hjemmefra og det ikke veies opp med fordelene av å bo hos noen med samme bakgrunn som barnet.

Det viktigste for barnet er å vokse opp i et hjem med en trygg og sikker voksenkontakt, rutiner og gode omstendigheter, fordi det gir barnet en god oppvekst. Barnets bakgrunn er bare et av momentene som skal vektlegges når det vurderes hvilket fosterhjem barnet skal plasseres i. Av et annet rundskriv fremkommer det at hvis barnet plasseres i en fosterfamilie med annen bakgrunn enn barnet, må barnevernstjenesten vurdere om barnet har behov for tiltak som ivaretar barnets bakgrunn i det daglige, f.eks. kan noen barn og foreldre ønske at barnet får opplæring i sitt morsmål eller at barnet får delta i aktiviteter knyttet til sin kulturelle bakgrunn.¹¹⁹ Fosterforeldrene kan også måtte ta hensyn slik at fosterbarnet ikke “mister” sin

¹¹⁵ Lov 7. juni 1996 nr. 31 om Den norske kirke.

¹¹⁶ Lov 13. juni 1969 nr. 25 om trdomssamfunn og ymist anna.

¹¹⁷ Q-2004-1072 B. Kap. 5 – Valg av fosterforeldre til det enkelte barn.

¹¹⁸ l.c.

¹¹⁹ Q-2015-42, kap. 5. – fosterhjemsplassing, punkt 5.2.- hensynet til barnets etniske, religiøse, språklige og kulturelle bakgrunn.

bakgrunn. Dermed kan det være viktig at barnevernstjenesten veileder og følger opp fosterforeldrene slik at de kan tilpasse seg barnet.

Videre blir det et spørsmål om hvilket ansvar fosterforeldrene har til å følge opp barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn. Fosterforeldrene har ansvaret for barnets daglige omsorg og hvordan denne omsorgen ivaretas har betydning for barnets bakgrunn.

For å løse dette spørsmålet må det avklares hvem som avgjør hvilken religiøs oppdragelse barnet skal ha. I utgangspunktet ligger det under foreldrenes gjenstående ansvar å avgjøre hvilken religiøs oppdragelse barnet skal ha.¹²⁰ Etter utredning kan det vanskelig tenkes at kristne foreldre skal kunne bestemme at fosterforeldre uten religiøs overbevisning skal gi barnet en kristen oppdragelse.¹²¹ Selv om forarbeidene er gamle er det rimelig at valg av religiøs oppdragelse tilligger foreldrenes gjenstående ansvar, men at det ikke kan kreves av fosterforeldrene at de skal måtte oppdra barnet på ønsket religiøs måte. I EMK art. 9 gis alle rett til religionsfrihet, og fosterforeldrene har etter artikkelen rett til å utøve den religionen de vil og kan ikke tvinges til å utøve en religion de ikke tilhører. Det vil dermed stride mot fosterforeldrenes religionsfrihet hvis barnevernstjenesten eller foreldrene skulle sette føringer for hvilken religion fosterforeldrene skulle utøve i hverdagen. Barnet har imidlertid også rett til religionsfrihet, som taler for at fosterforeldrene må tilpasse seg barnet. Når de har påtatt seg ansvaret for barnets omsorg må de også være samarbeidsvillig og utøve omsorgen til barnets beste.

Det følger av rundskriv at fosterforeldrene skal strekke seg langt for å imøtekomme og legge forholdene til rette for den religiøse oppdragelsen foreldrene med foreldreansvar ønsker for barnet.¹²² Det betyr at de må innrette den daglige omsorgen slik at den i størst mulig grad respekterer foreldrenes rett til å velge religion for barnet.¹²³ Hvis fosterforeldrene tilhører en religion som foreldrene ikke ønsker at barnet skal påvirkes av, bør ikke barnet tas med på religiøse møter i regi av trossamfunnet.¹²⁴ Barnets religionsutøvelse som har innvirkning på

¹²⁰ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 49.

¹²¹ NOU 1985: 18 s. 166.

¹²² Q-2004-1072 B. Kap. 12 – Daglig omsorg, foreldreansvar og samvær.

¹²³ l.c.

¹²⁴ l.c.

dagligdagse gjøremål vil på den andre siden kunne bli noe endret ved omsorgsovertakelsen.¹²⁵ For eksempel vil religionsutøvelse som omfatter spesiell bekledning og hyppig bønn kunne bli endret når den daglige omsorgen overtas av en fosterfamilie som ikke tilhører samme religion som fosterbarnet.¹²⁶ Det samme fremkommer av Ofstad og Skar, og i Lindboe.¹²⁷

Dette reiser et spørsmål om hvor langt det således må kreves at fosterforeldrene strekker seg i å imøtekomme og legge til rette for foreldrenes ønsker om barnets religion. Av rundskriv og juridisk litteratur skal fosterforeldrene strekke seg langt i å imøtekomme og legge til rette for foreldrenes ønsker. Det vil likevel ikke være rimelig å forvente for mye av fosterforeldrene, og de må fortsatt kunne gjennomføre hverdagen på vanlig måte. Det må kunne tolkes ut av rundskriv og litteratur at fosterforeldrene ikke har plikt til å måtte gjennomføre andre tradisjoner eller ritualer, men at de legger til rette for at barnet selv skal kunne få delta eller gjennomføre sine tradisjoner så godt det lar seg gjøre, f.eks. ved at barnet får delta på religiøse treff eller får tilgang til religiøse eller kulturelle klesplagg, musikk eller bøker. Det er naturlig i og med at foreldrene ikke har den daglige omsorgen for barnet at en del av den religiøse og kulturelle oppdragelsen de ønsker for barnet ikke kan gjennomføres.

Hvis f.eks. fosterforeldrene tilhører en religion som ikke feirer jul vil det reises spørsmål om heller ikke barnet skal få feire jul. Samme problem reises andre vei, om foreldrene ikke vil at barnet skal feire jul. I utgangspunktet er det foreldrene som bestemmer om barnet skal feire jul eller ikke, men fosterforeldrene må strekke seg urimelig langt ved å enten avstå fra julefeiringen eller måtte feire jul. Som dratt fram ovenfor kan det bl.a. stride mot fosterforeldrenes religionsfrihet å måtte feire jul når de ikke tilhører en slik religion. Fosterforeldrene har likevel en rett til å feire jul eller avstå om de ønsker å tilpasse seg foreldrenes ønsker. Ellers vil det vanskelig kunne tenkes at foreldrenes bestemmelsesrett strekker seg dit at de kan bestemme slik over fosterfamilien. Dermed kan det ikke sies at fosterforeldrene har plikt til å gjennomføre eller avstå fra julefeiring. Dersom fosterforeldrene ikke ønsker å feire jul, kan barnevernstjenesten kunne ordne slik at barnet får feire jul en annen plass. Dette vil også gjelde for andre religiøse, kulturelle og etniske seremonier slik

¹²⁵ Q-2004-1072 B. Kap. 12 – Daglig omsorg, foreldreansvar og samvær.

¹²⁶ l.c.

¹²⁷ Ofstad og Skar (2015) side 174. Kari Ofstad og Randi Skar, Barnevernloven med kommentarer, 6. utgave, Oslo 2015, og Lindboe (2012) side 106. Lindboe, Knut, Barnevernrett, 6. utgave, Oslo 2012.

som f.eks. id og hanukka. Målsettingen for alle fosterhjemsplasseringer er at de skal være midlertidig, jf. bl.a. det biologiske prinsipp. Ved en kortvarig plassering vil forhindring av utføring av religiøse eller kulturelle tradisjoner kunne gjøre at overgangen tilbake til foreldrene vanskeliggjøres. F.eks. kan et barn som lever under strenge, religiøse skikker hos foreldrene få det vanskelig når det igjen skal tilpasse seg disse skikkene.

Fosterforeldrene har innvirkning på hvordan religionen blir utøvd i hverdagen. I flere religioner er det en del seremonier barn skal gjennom og hvem har så rett til å bestemme om barnet skal delta i disse. I rundskriv har foreldrene bestemmelsesrett i spørsmål om religiøse handlinger slik som dåp og konfirmasjon.¹²⁸ For mange foreldre er det viktig at slike typer religiøse seremonier gjennomføres for barnet. For barnet det kan være viktig å få utforsket sin bakgrunn og tatt del i det religiøse fellesskapet. Barnet har uttalelsesrett og etter hvilken alder barnet er, må det vektlegges hva barnet ønsker. Ved spørsmål om dåp er barnet som regel så lite at det ikke er i stand til å ytre sine synspunkter. Men ved konfirmasjon er barnet fjorten eller femten år og er gammel nok til å kunne uttale sin mening. Det må i så måte gjelde de samme reglene for fosterbarn som for barn som fortsatt bor hos sine biologiske foreldre, og det er at barnet selv avgjør om det ønsker å konfirmere seg. Dersom fosterforeldrene ikke ønsker å delta i seremonien er det rimelig at de slipper det, og at enten foreldrene selv, eller en annen fra barnevernstjenesten ledsager barnet. På samme måte kan heller ikke barnevernstjenesten la fosterforeldrene døpe barnet dersom foreldrene ikke samtykker til det.

Som nevnt tidligere kan foreldrene ønske at barn som plasseres i et fosterhjem med annen bakgrunn skal motta opplæring i sitt morsmål. Det fulgte av rundskriv at barnevernstjenesten kunne være nødt til å tilrettelegge slik at barnet fikk morsmålsopplæring når foreldrene ønsket det.¹²⁹ Dersom barnet skal motta språkopplæring vil dette også ha innvirkning på barnets hverdag og dermed også fosterforeldrene. Fordi denne bestemmelsesretten ligger hos foreldrene må det en del til for å innskrenke dette ansvaret. At fosterforeldrene må strekke seg langt for å imøtekomme og legge forholdene til rette for religiøs oppdragelse må gjelde tilsvarende for språklig oppdragelse. Dersom foreldrene ønsker at barnet skal opplæres i

¹²⁸ Q-2004-1072 B. Kap. 12 – Daglig omsorg, foreldreansvar og samvær. Etter vedtak om omsorgsovertakelse. Begrenset foreldreansvar. Religiøs oppdragelse.

¹²⁹ Q-2015-42. Kap. 5. – fosterhjemsplassering. Punkt 5.2 - Hensynet til barnets etniske, religiøse, språklige og kulturelle bakgrunn.

språket må det kunne tillegges en plikt for fosterforeldrene å frakte barnet til og fra opplæringen slik at foreldrenes ønsker oppfylles. Dette må modereres slik at det ikke kan forventes at fosterforeldrene skal kjøre i flere timer for å frakte barnet til opplæringen. I slike tilfeller må det nok i større grad tilfalle barnevernstjenesten å få gjennomført opplæring.

For at fosterforeldrene skal kunne legge forholdene til rette for foreldrenes og barnets ønske kan det være behov for at barnevernet tilbyr veiledning. Fosterforeldrene skal gis den veiledning som er nødvendig, og hvor stort behovet er må kartlegges og planlegges av fosterforeldrene og barnevernstjenesten slik at det dekkes best.¹³⁰ Det kan også være behov for ekstern veiledning dersom barnevernstjenesten ikke har slik kompetanse selv. At barnet får beholde noe som er “kjent” hjemmefra kan skape tillitt og gjøre overgangen lettere. Barnets beste er et overordnet hensyn i barnevernstretten, og hvis det det anses å være til barnets beste skal det legges til rette for veiledning.

3.4 Fosterforeldrenes bestemmelsesrett i spørsmål om barnehage

I fosterforeldrenes utøvelse av daglig omsorg for barnet kan det reises spørsmål om hvem som avgjør om barnet skal gå i barnehage og i så fall hvilken. I enkelte tilfeller kan fosterforeldrene ønske at barnet skal være i barnehage mens enten foreldrene eller barnevernstjenesten sier nei til dette.

I forarbeidene til barnevernloven vises det til at bl. § 37 regulerer at spørsmål om barnet skal gå i barnehage hører under den daglige omsorgen.¹³¹ Det sies videre at dette er en naturlig løsning i forhold til § 4-18.¹³² Forarbeidene taler altså i retning av at bl. § 37 brukes som et tolkningsmoment for å avklare hvilket ansvar som overføres til fosterforeldrene når de overtar barnets daglige omsorg. I forarbeidene til forslag til ny barnevernslov faller det at under fosterforeldrenes bestemmelsesrett å avgjøre om barnet skal gå i barnehage.¹³³ Dette følger også av retningslinjer for fosterhjem og Ofstad og Skar.¹³⁴ Forarbeidene, retningslinjene og

¹³⁰ Q-2004-1072 B. Kap. 10 – Oppfølging og kontroll av barnets situasjon i fosterhjem, oppfølging av fosterhjem.

¹³¹ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 112.

¹³² I.c.

¹³³ NOU 2016: 16 s. 199.

¹³⁴ Q-2004-1072 B. Kap. 12 – Daglig omsorg, foreldreansvar og samvær, etter vedtak om omsorgsovertakelse, daglig omsorg, og Ofstad og Skar (2015) s. 175.

juridisk litteratur taler dermed for at det faller under fosterforeldrenes bestemmelsesrett å avgjøre om barnet skal gå i barnehage. Etter retningslinjer til barnevernstjenester følger det at barnevernstjenesten kan bestemme at fosterforeldrene skal avgjøre spørsmål som ikke direkte knytter seg til daglig omsorg og som ellers ligger under barnevernet å avgjøre, slik som f.eks. om barnet skal gå i barnehage.¹³⁵ Dette taler for at departementet mener at avgjørelsen av om barnet skal gå i barnehage i utgangspunktet skal tas av barnevernstjenesten, men at det er en åpning for å gjøre unntak fra denne regelen.

Fosterforeldrene står likevel i en annen stilling enn forelderen som bor fast sammen med barnet. I utgangspunktet vil forelderen barnet bor sammen også ha foreldreansvaret og har dermed full bestemmelsesrett over barnet. Avgjørelsen om barnet skal gå i barnehage kan være vesentlig etter hvordan barnet er eller har det etter omsorgsovertakelsen. Det kan være veldig belastende for et barn å måtte flytte til en ny familie, og noen barn må til og med flytte til en annen kommune. I slike tilfeller kan det oppleves som en ekstra belastning å skulle starte i en ny barnehage, og det kan f.eks. medføre at barnet utvikler relasjonsproblemer. Det må også kunne sies at barnevernstjenesten i mange tilfeller vil ha bedre kunnskap om det aktuelle barnet bør gå i barnehage eller ikke, enn det fosterforeldrene har.

Fosterforeldrene er de som utøver den daglige omsorgen, og det vil være naturlig at de som har ansvaret for barnet i dagliglivet også får bestemme om barnet skal plasseres i barnehage slik at de kan dra på jobb. Det må i tillegg påpekes at dersom situasjonen er slik at fosterforeldrene bør være hjemme med barnet framfor at det skal gå i barnehage vil dette følge av fosterhjemsavtalen. Det følger av retningslinjer for fosterhjem at barnevernstjenesten kan avtale forsterkningstiltak med fosterforeldrene, slik at de godtgjør foreldrene for å være hjemme med fosterbarnet en periode.¹³⁶ F.eks. dersom barnet har vanskelig for å knytte seg til personer og det ikke vil være bra for barnet å begynne i barnehage. Det kan også tenkes tilfeller der det vil være til barnets beste at barnet begynner i barnehage, selv om fosterforeldrene ønsker å ha barnet hjemme. I slike tilfeller må barnevernstjenesten før plasseringen spesifisere at barnet skal gå i barnehage.

¹³⁵ Q-2000-836. Kapittel 3 – Nærmere om hva fosterhjemsplasseringen innebærer etter de ulike plasseringsgrunnlag. 3.1 – Fosterhjemsplassering etter vedtak om omsorgsovertakelse, jf. § 4-12 og § 4-8.

¹³⁶ Q-2004-1072 B. Kap. 9 – Fosterhjems godtgjøring.

Disse hensynene taler sammen med forarbeid, rundskriv og juridisk litteratur for at det hører under fosterforeldrenes avgjørelsesmyndighet å bestemme om barnet skal gå i barnehage eller ikke. Selv om forarbeidene er gamle, blir de støttet opp av retningslinjene for fosterhjem og Ofstad og Skar, og dette taler for at rettstilstanden ikke har endret seg. Dermed har fosterforeldrene rett til å bestemme om barnet skal gå i barnehage.

Dette resultatet taler også for at det er opp til fosterforeldrene å avgjøre i hvilken barnehage barnet skal gå i. Valget har mer praktisk betydning, og derfor vil det være naturlig at fosterforeldrene får bestemme. Det vil likevel være til barnets beste at barnet får fortsette å gå i samme barnehage som før omsorgsovertakelsen, dersom det ikke blir en for stor praktisk belastning for fosterforeldrene. Det vil være urimelig om barnehagen er så langt unna at det griper inn i fosterforeldrenes hverdag, og det kan i ytterste konsekvens medføre at fosterforeldrene vil si opp fosterhjemsavtalen. Det vil dermed også være fosterforeldrenes rett til å avgjøre i hvilken barnehage barnet skal gå i.

3.5 Avgjørelser om fosterbarnets skolegang

Det følger av lov 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den videregående opplæringa (opplæringslova- oppl.) § 15-6 at dersom barnevernstjenesten har overtatt omsorgen for barnet etter bvl. § 4-8 eller § 4-12, har barnevernstjenesten rett til å ta avgjørelser på vegne av barnet. Etter annet ledd er det likevel foreldrene til barnet som har rett til å velge privat skole, jf. § 2-1, samtykke til fritak fra hele opplæringsplikten, jf. § 2-1, velge målform, jf. § 2-5, kreve fritak fra deler av undervisningen med hensyn til religion eller livssyn, jf. § 2-3a og kreve opplæring i finsk eller på samisk, jf. §§ 2-7 og 6-2.

Det følger av forarbeidene til opplæringslova at barnevernstjenestens avgjørelsesmyndighet innebærer at avgjørelser som etter opplæringslova er lagt til barnets foreldre skal tas av barnevernstjenesten.¹³⁷ Etter dette gir barnevernstjenesten samtykke til spesialundervisning, til å søke om en annen offentlig skole enn nærskolen, eller ta avgjørelser om skyss.¹³⁸ Videre innebærer det å ta avgjørelser og å opptre på vegne av barnet i alle typer skolesaker som er del av barnets daglige oppfølging.¹³⁹ Bestemmelsen får ikke følger for i hvilke tilfeller og saker

¹³⁷ Prop. 82 L (2014-2015) s. 47.

¹³⁸ l.c.

¹³⁹ l.c.

barnet selv kan ta avgjørelser i, og heller ingen følger for forholdet mellom barnevernstjenesten, foreldre og fosterforeldre.¹⁴⁰ Utgangspunktet er dermed at avgjørelser om barnets skolegang og utdanning er delt mellom barnevernstjenesten og barnets foreldre.

Dette utgangspunktet innskrenkes når barnet fyller 15 år og får selvbestemmelsesrett i spørsmålet om valg av skole og utdanning, jf. bl. § 32. Ofte reises det ikke så mange spørsmål om barnets skolegang før barnet er ferdig med grunnskolen, og da er også barnet fylt 15 år. Det er likevel enkelte spørsmål som aktualiseres. Overgangen fra grunnskolen til videre utdanning er viktig for barnet og avgjørelser i den forbindelse angår først og fremst det enkelte barn, fordi det har betydning for barnets framtid.¹⁴¹ At barnet får bestemme utdanning selv vil også ha betydning for barnets selvstendighet og motivasjon. Før barnet fyller 15 år må det gis mulighet til å ytre sine meninger før avgjørelsen tas, jf. BK. art. 12, Grl. § 104 og bvl. § 6-3. Den videre drøftelsen gjelder derfor barn under 15 år.

Et aktuelt spørsmål som reises også før barnet begynner på videregående er ved hvilken skole barnet skal gå. I opplæringsloven gis foreldrene rett til å velge at barnet skal gå på privat skole, mens barnevernstjenesten avgjør om barnet skal søkes til en annen offentlig skole enn den som er i barnets skolekrets. Etter forslag til ny barnevernlov følger at det hører til foreldreansvaret å ta større avgjørelser vedrørende barnets personlige forhold, slik som valg av skole.¹⁴² Dette hører også til det gjenstående foreldreansvaret etter retningslinjer for fosterhjem.¹⁴³ Det sies videre at i de tilfeller der foreldrenes valg får praktiske konsekvenser av en viss betydning for fosterforeldrene kan det gjøres unntak.¹⁴⁴ Det nevnes som eksempel hvis foreldrene ønsker at barnet skal gå på skole langt fra barnets bosted.¹⁴⁵ I vurderingen av om det skal gjøres unntak vil det bl.a. være relevant å se på den forventede varigheten av omsorgsovertakelsen.¹⁴⁶ Dersom plasseringen er ment å være kort kan det tilsi at man ikke

¹⁴⁰ Prop. 82 L (2014-2015) s. 47.

¹⁴¹ Ot.prp. nr. 62 (1979-1980) s. 21.

¹⁴² NOU 2016: 16 s. 199 flg.

¹⁴³ Q-2004-1072 B. Kap. 12 – Daglig omsorg, foreldreansvar og samvær, etter vedtak om omsorgsovertakelse, utdanning og valg av skole.

¹⁴⁴ l.c.

¹⁴⁵ l.c.

¹⁴⁶ l.c.

bør velge i strid med foreldrenes ønsker.¹⁴⁷ Dersom man ikke følger foreldrenes ønsker kan barnet risikere å måtte endre skole igjen når de tilbakeføres til foreldrene, og det kan være uheldig for barnet.¹⁴⁸ Det fremkommer også i Ofstad og Skar.¹⁴⁹

Loven er av nyere dato og er en sterkere rettskilde enn rundskriv og litteratur. Foreldrenes kan dermed avgjøre at barnet skal gå på privat skole. Det innebærer at privat skole kan velges framfor offentlig skole og ved hvilken privat skole barnet skal gå.¹⁵⁰ Denne bestemmelsesrett må likevel kunne gjøres unntak i etter rundskrivet og litteraturen når valget medfører praktiske konsekvenser av en viss betydning for fosterforeldrene. Dette taler for at det legges opp til en viss terskel. Fordi lovgiver har valgt å trekke et skille mellom omsorgsovertakelse og tap av foreldreansvar er det viktig at det ikke gripes mer inn i foreldreansvaret enn det som er nødvendig. Det er naturlig at en del av foreldrenes ansvar innskrenkes fordi de ikke har ansvar for den daglige omsorgen, og derfor bør det også være rom for unntak når avgjørelsene deres i stor grad griper inn i barnets hverdag. Dersom skolen er langt unna fosterforeldrenes bosted vil det være urimelig at fosterforeldrene må bruke timer av sin dag for å frakte barnet fram og tilbake til skolen, når barnet kan gå ved en skole i nærheten. Et slikt ønske kan til og med gå ut over fosterforeldrenes arbeidsdag. Barnevernstjenesten kan sette inn tiltak for å lette byrden for fosterforeldrene, særlig også hvis plasseringen er forventet å være kortvarig. Mulige tiltak kan være at barnevernstjenesten bekoster at barnet får reise med buss eller taxi, eller at de kompenserer for at fosterforeldrene jobber kortere arbeidsdager.

Et annet spørsmål som kan oppstå er hvem som avgjør hvilken målform barnet skal undervises i. Oppl. § 15-6, jf. § 2-5 slår fast at det tillegges foreldrene å avgjøre i hvilken målform barnets undervisning skal foregå. Det fremkommer i Ofstad og Skar at valg av målform også i utgangspunktet ligger under foreldreansvaret, men at det kan gjøres unntak etter en konkret vurdering.¹⁵¹ I det tilfellet at skolen i kommunen fosterhjemmet er bosatt i bare har definert nynorsk som sitt hovedmål og foreldrene ønsker bokmål vil barnet enten måtte undervises på nynorsk eller måtte gå ved en skole i en annen kommune. I slike tilfeller

¹⁴⁷ Q-2004-1072 B. Kap. 12 – Daglig omsorg, foreldreansvar og samvær, etter vedtak om omsorgsovertakelse, utdanning og valg av skole.

¹⁴⁸ I.c.

¹⁴⁹ Ofstad og Skar (2015) s. 174.

¹⁵⁰ Prop. 82 L (2014-2015) s. 47.

¹⁵¹ Ofstad og Skar (2015) s. 174.

vil det være relevant å vurdere om foreldrenes avgjørelse vil ha praktiske konsekvenser av en viss betydning for fosterforeldrene. Der en fosterhjems plassering forventes å være langvarig og dersom skoleveien til nærmeste skole med bokmålsundervisning er uforsvarlig lang kan det ikke tas hensyn til foreldrenes ønske. Det vil også være u hensiktsmessig at fosterbarnet må bytte fosterhjem eller reise langt for å undervises i bokmål. Dersom barnet forventes å bo i fosterhjemmet for en kort periode vil det i større grad være grunn til følge foreldrenes avgjørelse om målform. Også i dette tilfellet kan det være relevant at barnevernstjenesten setter inn tiltak for å gjøre foreldrenes ønsker gjennomførbar.

Når barnet er plassert ved en skole vil det videre kunne oppstå spørsmål om hvem som har ansvaret for den daglige oppfølgingen i skolen og hva denne oppfølgingen innebærer. Det følger av forarbeidene til barnevernloven at vanlig oppfølging i forhold til skole hører til den daglige omsorgen som utøves av fosterforeldrene.¹⁵² Dette er en naturlig følge av at fosterforeldrene har ansvaret for barnets daglige omsorg. Det støttes også av Ofstad og Skar, som uttaler at avgjørelser og tillatelser av mindre betydning i grunnskolen må tillegges fosterforeldrene som foresatte med praktisk ansvar.¹⁵³ Ansvar for oppfølging taler for at fosterforeldrene som eksempel skal gis tilgang til barnets resultater i skolen, at de skal delta på kontakt- og foreldremøter, og at de skal hjelpe og følge med at barnet gjør leksene sine. På denne måten får de innblikk i hvordan barnet har det på skolen. Denne generelle oppfølgingen har sammenheng med den daglige omsorgen fosterforeldrene har ansvaret for. Det vil dermed foreligge både en rett og en plikt for fosterforeldrene til å generelt følge barnet opp.

Et spørsmål som kan oppstå når fosterforeldrene utøver den generelle oppfølgingen kan f.eks. være hvem som avgjør om barnet får reise på skoletur. Barnet kan ikke tas med til utlandet uten barnevernstjenestens godkjenning, jf. bvl. § 4-31. I så tilfelle er det dermed helt klart at avgjørelsen skal tas av barnevernstjenesten. Hvis det arrangerer en overnatting på skolen er det tale om en så kort periode og en slik dagligdags avgjørelse at fosterforeldrene må kunne ta avgjørelsen. En slik overnatting vil kunne sidestilles med at barnet overnatter hos en venn, og barnet oppholder seg i nærmiljøet uten å reise bort. Leirskole eller skoleturer er ofte av litt lengre varighet og finner sted lengre unna fosterforeldrene, og bør dermed avgjøres av barnevernstjenesten. Spørsmål om klasseturer innenfor landet bør likevel kunne være en type

¹⁵² Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 112.

¹⁵³ Ofstad og Skar (2015) s. 107.

avgjørelse som barnevernstjenesten gir fosterforeldrene ansvaret for å beslutte. Det må i slike tilfeller legges vekt på hvor lenge plasseringen har vart, slik at fosterforeldrene har vist seg skikket til å kunne ta avgjørelser for barnet.¹⁵⁴ Dersom barnevernstjenesten avgjør at fosterforeldrene skal ta slike avgjørelser vil både fosterforeldrene få en rett og en plikt til å ta avgjørelsen på barnevernstjenestens vegne.

Et annet eksempel på spørsmål som kan oppstå er hvem som skal søke når barnet har behov for spesialundervisning. Etter oppl. § 5-4, jf. § 15-6, med støtte i forarbeidene er det barnevernstjenestens ansvar å søke om spesialundervisning til barnet. Det følger av Lindboe at fosterforeldrene følger opp barnet og dermed har forutsetning for å kunne avgjøre om barnet har behov for ekstraundervisning.¹⁵⁵ Det kan være grunn for barnevernstjenesten å rådføre seg med barnets foreldre om oppholdet er forventet å være kortvarig.¹⁵⁶ Lov må på grunn av større rettskildevekt legges til grunn. Men selv om barnevernstjenesten søker og følger opp sak om spesialundervisning, kan de være avhengig av at fosterforeldrene varsler dersom barnet har behov for slik undervisning. Fosterforeldrene er med barnet daglig og de vil inneha kunnskap om barnet som ikke barnevernstjenesten vil. Det kan dermed være nødvendig at fosterforeldrene har et ansvar for å følge opp saken sammen med barnevernstjenesten i tilfelle skolen svikter eller bagatelliserer barnets behov. Det vil også være til barnets beste å ivaretas av både fosterforeldre og barnevernstjenesten. Det må dermed sies at fosterforeldrene har en rett og en plikt til å varsle barnevernstjenesten dersom barnet ikke får spesialundervisning når de har behov for dette, og at de på denne måten følger opp barnet. Siden ansvaret for å søke om spesialundervisning ligger hos barnevernstjenesten så kan de overføre bestemmelsesretten til fosterforeldrene, jf. bvl. § 4-18 første ledd tredje punktum.

Videre vil det også kunne stilles spørsmål om hvem som avgjør at barnet skal fritas fra undervisning eller gudstjenester. Foreldrene avgjør etter oppl. § 15-6, jf. § 2-3a om barnet skal gis fritak fra spesifikk undervisning på grunn av livssyn og religion. Dette må også innebære fritak fra deltakelse i gudstjenester i skolesammenheng. Dette er naturlig i og med at foreldrene har bestemmelsesrett i spørsmål om barnets religiøse, etniske, kulturelle og

¹⁵⁴ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 112.

¹⁵⁵ Lindboe (2012) s. 107.

¹⁵⁶ I.c.

språklige bakgrunn. Hensynet til at det ikke skal gjøres større inngrep i foreldrenes restansvar taler mot at det skal kunne gjøres inngrep i foreldrenes rett. Fosterforeldrene har dermed hverken rett eller plikt til å søke om fritak.

Fosterforeldrene kan ønske og ha behov for at barnet skal være på skolefritidsordning mens de er på jobb, og dermed reises det spørsmål om hvem har rett til å avgjøre dette. I forslag til ny barnevernlov følger det at spørsmål om skolefritidsordning hører til omsorgsansvaret som barnevernstjenesten overtar etter en omsorgsovertakelse.¹⁵⁷ Dette ansvaret utøves av fosterforeldrene på barnevernstjenestens vegne innenfor de rammene som fastsettes av barnevernstjenesten i det enkelte tilfellet.¹⁵⁸ På samme måte som at fosterforeldrene skal bestemme om barnet skal gå i barnehage eller ikke vil det være rimelig at fosterforeldrene også avgjør om barnet skal være på skolefritidsordning. Dersom barnevernstjenesten mener barnet ikke burde være på SFO må de heller ta forbehold om dette når de inngår avtale med fosterforeldrene, da nok fosterforeldrene må betales fri fra jobb de timene barnet ikke er på skolen. Dersom barnet ikke er gammelt nok eller trygg på å være hjemme alene fram til fosterforeldrene kommer hjem fra jobb er det en avgjørelse som ligger nærmest fosterforeldrene å avgjøre.

4 Fosterforeldrenes ansvar for barnets oppdragelse

4.1 Innledning

Hovedproblemstillingen i dette kapittelet er hvilket ansvar fosterforeldrene har for fosterbarnets oppdragelse. Dette spørsmålet må ses i lys av barnets tiltakende med- og selvbestemmelsesrett. Når fosterforeldrene utøver barnets omsorg på vegne av barnevernstjenesten trer de inn i rollen som barnets foreldre. Dette innebærer ikke at fosterforeldrene har samme rettigheter og plikter til å ta avgjørelser for barnet, som barnets foreldre har. De overtar likevel foreldrenes ansvar til å gi barnet “omsut og omtanke” og “forsvarlig oppseding og forsyting”, jf. bl. § 30.

Etterhvert som barnet blir eldre har det krav på å få uttale seg ved forskjellige avgjørelser og barnet har rett til å bestemme over seg selv. Barnets alder, modenhet og vilje til å gjøre seg

¹⁵⁷ NOU 2016:16 s. 199 flg.

¹⁵⁸ l.c.

opp en mening vil være av betydning. En del av problemstillingen blir å trekke en linje mellom fosterforeldrenes ansvar for oppdragelsen mot barnets rett til privatliv. Det må også trekkes en linje mot hvor langt fosterforeldrenes myndighet strekker seg, og når de må koble inn barnevernstjenesten.

4.2 Fosterforeldrenes ansvar for barnets oppdragelse

Etter bvl. § 4-22 skal de som velges til fosterforeldre ha særlig evne til å gi barnet et trygt og godt hjem, og som kan løse oppfostringsoppgavene i samsvar med forutsetningene som er lagt til grunn for plasseringen, jf. det som tidligere er sagt om valg av fosterforeldre til det enkelte barn. De utplukkede fosterforeldrene skal gi barnet et trygt og godt hjem som oppfyller formålet med plasseringen, f.eks. dersom plasseringen er gjort fordi det vil være til barnets beste å bo med fosterforeldrene som har samme kulturelle og religiøse bakgrunn som barnet, bør fosterforeldrene la barnet delta i religiøse eller kulturelle seremonier slik at det får utforsket sin bakgrunn. Å gi barnet et trygt og godt hjem innebærer bl.a. at fosterforeldrene opptrer som foreldre for barnet og sørger for at barnet bl.a. får mat, klær og en tilfredsstillende plass å bo.

Det kan være traumatiserende og krevende for et barn å flytte fra foreldrene og inn i en ny familie. Selv om de flytter inn hos familie og nærstående kan det fortsatt være tøft å ikke skulle bo sammen med foreldrene sine lengre. Det kan dermed i en startfase være vanskeligere å skulle sette grenser for et fosterbarn, og dette kan særlig være en utfordring i tenårene. Grunnen til omsorgsovertakelsen kan være at foreldrene ikke har satt grenser, og det kan by på en vanskelig overgang for barnet. For fosterbarnet kan det være vanskelig å håndtere grensesettingen. Men at fosterforeldrene setter grenser vil være viktig for at fosterbarnet skal lære sosiale spilleregler og å ta ansvar for fellesskapet. Hvis f.eks. ikke barnet tar av bordet eller rydder på rommet så vil det få konsekvenser for de andre i familien. Det er derfor klart at fosterforeldrene har en rett til å sette grenser og gi barnet plikter i familien, hvis ikke kan det i verste fall medføre at fosterhjemsoppholdet ikke fungerer.

Foreldreansvaret blir begrenset av barnets med- og selvbestemmelsesrett. Det som tidligere er skrevet om barnets rett til å uttale seg er relevant i denne sammenheng. Barnet gis ikke absolutt selvbestemmelse før det er fylt 18 år og er blitt myndig. Det følger likevel av bl. § 33 at barnet skal gis økende selvbestemmelsesrett fram til det fyller 18 år. Lovutvalget uttalte at regelen allerede i tidlig alder vil få betydning i utpregede personlige spørsmål som f.eks.

hvilke klær som skal kjøpes til barnet eller hvem det skal omgås.¹⁵⁹ Denne regelen vil medføre at retten som foreldre har til å bestemme over barnet på mange felt faller bort før 18-årsdagen.¹⁶⁰ Men foreldre har fortsatt plikten til å vise omsorg og omtanke.¹⁶¹ Bestemmelsen gjelder i utgangspunktet i forholdet mellom foreldre og barn, men for at det skal være sammenheng i regelverket er det hensiktsmessig at bestemmelsen også får anvendelse i forholdet mellom barnet og fosterforeldrene. Fosterbarn har samme behov som andre barn til selvstendighet og til å få prøve seg fram i livet. Målet med § 33 og for så vidt barneoppdragelsen er å bli forberedt på voksenlivet, dette vil være vanskelig dersom barnet ikke får gjøre et forsøk. Bestemmelsen representerer en naturlig del av det å bli eldre. Det er likevel ting et barn på 15 år kan erfare, som ikke et barn på 11 kan. Fosterforeldrene skal være lydhør ovenfor barnet fra tidlig alder, men det må være forsvarlig.

Det følger av forarbeidene til barnevernloven at fosterforeldrene har ansvaret for den generelle oppdragelsen av barnet.¹⁶² Det blir videre et spørsmål om hva den generelle oppdragelsen innebærer. Det er naturlig at fosterforeldrene tar avgjørelser som oppstår i det daglige, fordi det vil være lite effektivt om ansvaret for å ta disse avgjørelsene lå hos noen som ikke hadde daglig omsorg.

Som en del av den generelle oppdragelsen vil bl.a. inngå at fosterforeldre skal ivareta barnets behov for stabil og trygg voksenkontakt, bidra til at barnet får dekket personlige, sosiale, emosjonelle og helsemessige behov, og tilrettelegge for at barnets evner og anlegg best får anledning til å utvikle seg.¹⁶³ De skal gi motivasjon til å ta utdanning, og legge til rette for fortsatt skolegang.¹⁶⁴ For barnet er det viktig å ha stabile og trygge voksenpersoner i livet sitt som de kan ha tillitt til. De skal dessuten opparbeide en sunn mengde selvtillit og evne til å sette grenser for seg selv. Fosterforeldrene må også lære barn sosiale spilleregler, hvordan forholde seg i sosiale omgangsformer og se konsekvenser av sine handlinger.

Fosterforeldrene må dermed sette grenser slik at barnet f.eks. ikke slår eller kaller andre stygge ting, ikke tar ting fra butikken uten å betale eller skyller på andre framfor å ta ansvar

¹⁵⁹ NOU 1977: 35 s. 124.

¹⁶⁰ l.c.

¹⁶¹ l.c.

¹⁶² Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 112.

¹⁶³ Fosterhjemsavtalen (2010). Kapittel 5. Fosterforeldrenes forpliktelser.

¹⁶⁴ l.c.

selv. Dette er viktige ting et barn må lære før det blir voksen. Dersom barnet er vokst opp i et hjem der det ikke har fått beskjed om at slike handlinger ikke er akseptert blir det desto viktigere at barnet lærer dette i fosterhjemmet.

Under fosterforeldrenes ansvar for den generelle oppdragelsen må fosterforeldrene få bestemme barnets innetid. Det vil for fosterforeldrene, som for foreldre generelt, være en ekstra trygghet at de har en formening om når barnet kommer hjem. Et barn vil ikke alltid selv ha forståelse for når det er rimelig å dra hjem, og dermed må fosterforeldrene bestemme dette. At fosterforeldrene avtaler innetid med barnet kan også føre til at barnet lærer seg å respektere forpliktelser og grenser. Det vil ikke alltid være lett for barnet selv å avgjøre om deres oppførsel og handlinger vil få konsekvenser i ettertid, og bl.a. derfor er fosterforeldrenes rolle viktig. Dersom barnet til stadighet henger rundt på natten eller i et dårlig gjengmiljø vil det stride mot lovens formål om at barnet skal vokse opp under trygge oppvekstvilkår, jf. bvl. § 1-1, om ikke fosterforeldrene griper tak i problemet. Dersom problemet er vedvarende og fosterforeldrene ikke selv klarer å få slutt på det må barnevernstjenesten varsles. Det er likevel fosterforeldrene som skal oppdra barnet, og dersom barnevernstjenesten kommer inn i bildet hver gang noe hender, vil det kunne minske tillitten og respekten barnet har til fosterforeldrene. Det må derfor gjøres forskjell på de gangene barnet glemmer av tiden, og de tilfellene der barnet bevisst ikke kommer hjem til rett tidspunkt. Til tross for modenhet og alder vil det stride mot fosterforeldrenes og barnevernstjenestens funksjon om barnet får gjøre som det vil.

Det vil dermed oppstå spørsmål om hvilke virkemidler fosterforeldre kan anvende for å sikre barnets forsvarlige omsorg. Lindboe mener at det kan sees hen til forskrift om opphold i barnevernsinstitusjon, der tilsvarende regler kan anvendes ved fosterhjems plassering uten at det er formelt forankret.¹⁶⁵ Utgangspunktet i forskriften er at det ikke er tillatt med fysisk refsing, isolasjon, tvangsmedisinering eller mekaniske tvangsmidler.¹⁶⁶ At barnet ikke skal utsettes for slike former virkemiddel er naturlig. Det ville ikke vært hverken forsvarlig eller til barnets beste om fosterforeldrene slo barnet fordi det ikke kom hjem til avtalt innetid. Hvis barnet ikke følger grenser og plikter bestemt av fosterforeldrene vil det likevel være rimelig at handlingene får konsekvenser slik som f.eks. at mobil- eller internetttilgang fratras barnet, eller

¹⁶⁵ Lindboe (2012) s. 233.

¹⁶⁶ I.c.

at barnet ikke får være sammen med venner på ettermiddagen. Dette er slike tiltak som foreldrene flest anvender seg av og derfor vil det også være naturlig at fosterforeldrene får anvende slike virkemidler. Dette er også virkemidler som fosterbarnet ikke tar skade av.

Under generell oppdragelse vil det også kunne oppstå spørsmål om fosterforeldrene kan sette grenser for hvem barnet kan være sammen med. Etter forslaget til ny barnevernlov sies at foreldrene vil kunne sette begrensninger i barnets frihet til kontakt med omverdenen etter barnets alder og utvikling.¹⁶⁷ Videre sies at de i kraft av omsorgsansvaret har rett til å gi retningslinjer, og til å ta individuelle avgjørelser om dette, f.eks. nekte kontakt med personer der kontakten åpenbart er til skade eller fare for barnet.¹⁶⁸ Det er ikke noe som tilsier at dette skal være annerledes for omsorgsansvaret som utøves av barnevernstjenesten representert ved fosterforeldre.¹⁶⁹ Etter dette har barnet i utgangspunktet rett til selv bestemme hvem den vil være sammen med, men at det kan gjøres unntak etter hva som er forsvarlig og til barnets beste. Det betyr at dersom barnet henger med en gjeng som har dårlig innflytelse vil det være til barnets beste at fosterforeldrene setter grense slik at barnet ikke får henge med dem mer. Som barn er det ikke alltid enkelt å avgjøre hva som er ens eget beste. Derfor må fosterforeldrene, i rollen som omsorgspersoner, kunne ta avgjørelser om hva de mener er til barnets beste og dermed nekte barnet å omgå disse personene. Hvis fosterforeldrenes forsøk mislykkes må de kontakte barnevernstjenesten slik at de kan bidra med veiledning, oppfølging og i verste fall flytte barnet bort fra miljøet.

I den forbindelse reises det også spørsmål om fosterforeldrene har adgang til å nekte besøk på upassende tidspunkt. I forarbeid til ny barnevernlov fremkommer det at foreldrene kan nekte besøk på upassende tidspunkt, og at det ikke er noe som tilsier at det skal være annerledes for omsorgsansvaret som utøves av fosterforeldrene på vegne av barnevernstjenesten.¹⁷⁰ Det er rimelig at fosterforeldrene har rett til å sette grenser for det som hender inni husets fire vegger. Dermed kan de bestemme at barnet ikke får ha besøk når de f.eks. skal gjøre lekser, sove eller mens de spiser middag. Når fosterforeldrene setter slike grenser vil barnet også lære seg de sosiale rammene og å respektere de andre i familien.

¹⁶⁷ NOU 2016: 16 s. 189.

¹⁶⁸ l.c.

¹⁶⁹ l.c.

¹⁷⁰ l.c.

Dersom barnet bruker mobil, internett osv. veldig ofte kan det oppstå behov for fosterforeldrene til å sette begrensninger for dette, og da kan det oppstå spørsmål om fosterforeldrene har rett til det. I forarbeidet til forslag til ny barnevernlov sies det at foreldrene i kraft av omsorgsansvaret også kan ha adgang til f.eks. å begrense tidsbruken på sosiale medier av hensyn til barnets egen velferd.¹⁷¹ Bestemmelsen tilsier ikke at noe annet skal gjelde for fosterforeldrene.¹⁷² Etter fosterhjemsavtalen kan fosterforeldrene sette begrensninger for barnets utgående samtaler av praktiske og økonomiske hensyn, mens tidspunktet for og varigheten av inngående samtaler o.l. kan begrenses ut fra hensynet til barnet.¹⁷³ Dersom fosterforeldrene ikke kan sette slike restriksjoner kan det gå ut over både barnet og fosterforeldrenes dagligliv, f.eks. må fosterforeldrene kunne nekte barnet å sende melding eller prate i telefonen mens de spiser middag eller mens barnet gjør lekser. Dette vil også være en del av de sosiale spillereglene barnet må lære. Et barn klarer ikke alltid selv å begrense seg når det gjelder spill, sosiale medier, osv., og fosterforeldrene må derfor ha mulighet til å gripe inn dersom bruken går ut over barnet selv, og forhold ved skolen eller i hjemmet.

Mange barn har behov for at det gjennomføres tett oppfølging av leksene, og da kan det reises spørsmål om i hvilken grad fosterforeldrene har rett til å følge opp barnet. Fosterforeldrene har ansvaret for den generelle oppdragelsen og generell oppfølging i skolen, og oppfølging av lekser må dermed kunne sies å falle under deres ansvar. I tillegg er det fosterforeldrene som er med barnet i dagliglivet og de er nærmest til å bære ansvaret. Dersom barnet selv ikke ser viktigheten av skolegangen og leksene er det fosterforeldrenes oppgave å hjelpe barnet. Det må dermed kunne sies at fosterforeldrene har rett og plikt til å hjelpe barnet med lekser. Dersom barnet nekter å gjøre leksene sine kan det være behov for at barnevernstjenesten varsles. Barnets skolegang er viktig og kan få konsekvenser for barnet når det blir eldre, derfor er det viktig at det kan settes inn tiltak for å hjelpe barnet i skolen.

At barnet deltar på fritidsaktiviteter omhandler i utgangspunktet ikke fosterforeldrenes oppdragelse av barnet. Det må likevel være en del av oppdragelsen at fosterforeldrene kan stille krav til at barnet følger opp aktiviteten ved å møte opp til trening. Barnet kan lære å

¹⁷¹ NOU 2016: 16 s. 189.

¹⁷² l.c.

¹⁷³ Fosterhjemsavtalen (2010). Punkt 4.4.3. Telefon- og elektronisk kontakt.

overholde forpliktelser, og at det ikke skal være enkelt å droppe treningstimer o.l.

Fosterforeldrene må dermed som en del av deres oppdragelse til barnet ha rett til å stille krav til barnet. De må også være behjelpelig med at barnet har utstyr og at det kommer seg til og fra trening. For barnet vil det være viktig å ha noen voksenpersoner som følger opp og oppmuntrer. Dette må også kunne sies å være en viktig del av oppdragelsen. Dersom barnet ikke møter opp til fritidsaktiviteten vil det ikke være nødvendig at barnevernstjenesten involveres, da fritidsaktiviteten ikke har like stor betydning som forhold nevnt ovenfor.

4.3 Barnets rett til privatliv

Barn har etter BK art. 16 rett til privatliv. Det betyr at ingen kan utsette barnet for tilfeldig eller ulovlig innblanding i dets privatliv eller korrespondanse. Etter denne artikkelen må fosterforeldrene, selv om de har ansvaret for barnets daglige omsorg, gi barnet privatliv. Dette vil bety at de f.eks. ikke kan lese i barnets dagbok, at barnet må få låse døren når det er på badet, og at barnet kan få være alene på rommet sitt. Fosterforeldrene har altså en plikt til å respektere barnets privatliv.

Barns privatliv vil kanskje være spesielt viktig for fosterbarn. For et barn som har flyttet fra foreldrene vil uansett omstendighetene bli annerledes, og barnet kan synes det er ubehagelig å skulle gi klem eller kyss til fosterforeldrene på samme måte som til sine foreldre. I tillegg kan fosterbarnet komme fra foreldre som har gitt barnet lite oppmerksomhet og bekræftelse, og denne omstillingen kan bli vanskelig å takle når barnet kommer inn i en ny familie. Det er dermed viktig at fosterforeldrene lytter når barnet gir uttrykk for sine grenser. En ungdom har kanskje større behov for å tilbringe tid alene enn et mindre barn, og det er viktig at dette blir respektert. Fosterforeldrene kan fortsatt stille krav til at ungdommen skal dekke av bordet eller ta ut søpla, men må gi ungdommen rom til å kunne takle det å flytte fra sine foreldre.

En del av barnets rett til privatliv innebærer at barnet får ha kontakt med foreldrene uten at fosterforeldrene skal kontrollere det. Høyesterett har uttalt at fosterforeldrene kan sette visse restriksjoner i telefonkontakt mellom barn og foreldre ut fra praktiske og økonomiske hensyn.¹⁷⁴ Så fosterforeldrene har ikke rett til å begrense kontakten mellom foreldrene og barnet ytterligere enn dette. I hvor stor grad det er rimelig at fosterforeldrene kontrollerer

¹⁷⁴ Rt-2007-1147 avsnitt 21.

kontakten med foreldrene varierer etter barnets alder. Ungdommer bør ha større frihet til å disponere tiden sin selv.

Fosterforeldrene kan ikke føre tilfeldig eller ulovlig kontroll med barnets korrespondanse. Dette er rimelig fordi det er personlig for barnet. Dette vil gjelde brev, meldinger, mail, meldinger på Facebook osv. Det vil måtte kunne gjøres unntak begrunnet i barnets beste dersom det er frykt for at barnet er involvert i noe som kan skade barnet, f.eks. narkotikahandel, og “chatting” eller meldinger med voksne, osv. I slike tilfeller vil det være uforsvarlig om fosterforeldrene ikke bryter inn i barnets privatliv. Dette vil også variere etter alder, jo eldre fosterbarnet er, jo mer har barnet behov for å kunne ha hemmeligheter.

Det vil være rimelig at barnet selv kan velge hvor mye privat informasjon de vil dele med fosterforeldrene, slik som det også ville vært hos foreldrene. Det viktigste fosterforeldrene kan gjøre er å vise at de er tilgjengelig og åpen mot barnet, slik at de kan legge grunnlaget for en trygg samtale dersom barnet ønsker det. Det vil være et brudd på barnets privatliv dersom fosterforeldrene tvinger barnet til å fortelle noe det ikke selv ønsker. Fosterforeldrene har likevel ansvar for å sørge for at barnet får en trygg og god oppvekst, og dersom det er mistanke om at barnet kan havne i en situasjon som er skadelig eller farlig, må de iverksette tiltak.

At fosterforeldrene deler privat informasjon eller bilder av barnet på internett kan også innebære et brudd på barnets rett til privatliv. Det er ikke til barnets beste at slik informasjon deles på nettet og i andre medier før barnet er gammelt nok til å kunne samtykke selv. Det vil heller ikke anses som rimelig at barnet får delt bilder og informasjon som det ikke selv har tatt avgjørelsen om. Slik deling vil kunne bli værende på nettet for alltid og dermed kan det innebære store konsekvenser for barnet. Fra ganske tidlig alder vil barnet ha medbestemmelsesrett og vil da selv bestemme om opplysninger skal deles.

5 Avslutning

Siden barnevernstjenesten overtar omsorgen for barnet er det naturlig at også de har hovedansvaret for barnets omsorg. Av den grunn vil barnevernstjenesten ha større behov for å sikre at barnet ivaretas i fosterhjemmet, og de har dermed flere rettigheter og plikter enn fosterforeldrene. Barnevernstjenesten har bl.a. plikt til å veilede og følge opp fosterbarnet slik at de er sikker på at barnet har det bra.

Dersom en større del av rettighetene og pliktene skulle ligge under fosterforeldrenes ansvar ville det gått på bekostning av enten foreldrenes begrensede ansvar, barnevernstjenestens ansvar, eller barnets med- og selvbestemmelsesrett. Skulle f.eks. fosterforeldrene ha rett til å bestemme hvilken religion barnet skulle tilhøre, ville dette gått på bekostning av foreldrenes eller barnets rett til å bestemme. Det betyr at jo mer fosterforeldrene får bestemme i denne sammenheng, jo mindre blir det igjen av foreldrenes begrensede ansvar. Som nevnt ble skillet mellom fratakelse av foreldreansvar og omsorgsovertakelse opprettholdt, dermed vil det ikke være rimelig at foreldrenes ansvar innskrenkes i større grad enn det som naturlig følger av omsorgsovertakelsen. Det ville heller ikke være rimelig at fosterforeldrene skulle ta vesentlige avgjørelser for et barn de ikke er foreldre til, men i de tilfeller der foreldrene også blir fratatt foreldreansvaret kan barnevernstjenesten bestemme at fosterforeldrene får flere rettigheter og plikter, jf. bvl. § 4-18 første ledd siste punktum.

En av de viktigste reglene i dette temaet må være barnets med- og selvbestemmelsesrett. Det er viktig at denne retten blir respektert slik at barnet får erfaring og selvtillit til å ta egne avgjørelser senere i livet. Derfor kan heller ikke barnets bestemmelsesrett innskrenkes. At barnet i større grad gis mulighet til å motta informasjon og ytre sin mening styrker barnets stilling som et selvstendig rettssubjekt. Selv om ikke alltid barnets mening kan vektlegges i lik grad som en voksen vil det være viktig for barnet å føle seg sett og hørt. Det er tross alt barnevernstjenesten og fosterforeldrene som bestemmer hva som er barnets beste, og for å avgjøre dette er barnets synspunkt viktig.

Oppgaven tar for seg et meget skjønnspreget område, og tiltakene påvirkes av barn, foreldre, fosterforeldre og andre forhold. Det er hensiktsmessig at bvl. § 4-18 er generelt utformet fordi ingen situasjoner er like. For noen fosterhjemsfamilier har plasseringen vart lenge og fungert godt, og da kan barnevernstjenesten med større trygghet delegere rettigheter og plikter til fosterforeldrene. Men dersom fosterbarnet har behov for tettere oppfølging og i mindre grad føler seg trygg hos fosterfamilien vil det ikke være til barnets beste at fosterforeldrene får ta større og mer vesentlige avgjørelser på barnets vegne. Barnevernstjenesten har ansvaret for å ivareta barns omsorg og å oppfylle formålet med plasseringen. Det er tydelig at de etter barnevernretten har helt spesifikke plikter de skal ivareta ved at de bl.a. kan gripe inn i en privat familie. Dette må gjenspeile seg etter omsorgsovertakelsen, og barnevernstjenesten har derfor også plikter etter barnet er plassert i et godkjent fosterhjem. Det ville ikke vært i overenstemmelse med lovens formål og system om fosterforeldrene fikk alt ansvaret for å ivareta barnets omsorg. Så selv om bestemmelsen generelle utforming kan by på ulike

problemstillinger, så vil det være til barnets beste at barnevernstjenestens rettigheter og plikter ikke innskrenkes etter loven.

Kildeliste

Internasjonale kilder

FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989.

Den europeiske menneskerettskonvensjon.

Generell kommentar nr. 14 (2013) om barnets rett til at hans eller hennes beste skal være et grunnleggende hensyn (art. 3 para. 1)

CASE OF M.L. v. NORWAY (app. no. 43701/14). Judgement, Strasbourg, 7. september 2017.

Lov

Kongeriket Norges Grunnloven av 17. mai 1814.

Lov 10. feb. 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven – fvl.).

Lov 13. juni 1969 nr. 25 om trdomssamfunn og ymist anna.

Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (banelova – bl.).

Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barnevernstjenester (barnevernloven – bvl).

Lov 7. juni 1996 nr. 31 om Den norske kirke.

Lov 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova – oppl.).

Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven – mrl.).

Lov 2. juli 1999 nr. 62 om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern (psykisk helsevernloven - phvl.).

Lov 2. juli 1999 nr. 63 om pasient- og brukerrettigheter (Pasient- og brukerrettighetsloven – pbrl.).

Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven – strl.).

Lov 16. juni 2017 nr. 46. Endringslov til barnevernloven (barnevernsreform). Ikke i kraft.

Forskrift

Forskrift 18. desember 2003 nr. 1659 om fosterhjem.

Forarbeid

NOU 1977: 35 Lov om barn og foreldre (barneloven)

NOU 1985: 18 Lov om sosiale tjenester mv.

NOU 2002: 12 Rettslig vern mot etnisk diskriminering.

NOU 2012: 5 Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet.

NOU 2016: 16 Ny barnevernslov. Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse.

Ot.prp. nr. 62 (1979-1980) Om lov om barn og foreldre (barneloven).

Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) Om lov om barnevernstjenester (barnevernloven).

Ot.prp. nr. 56 (1996-1997) Om lov om endringer i lov om barn og foreldre (barnelova).

Ot.prp. nr. 12 (1998-1999) Lov om pasientrettigheter (pasientrettighetsloven)

Ot.prp. nr. 9 (2002-2003) Om lov om endringer i lov 17. Juli 1992 nr. 100 om barnevernstjenester (barnevernloven) og lov 19. Juni 1997 nr. 62 om familievernkontorer (familievernkantorloven) m.v.

Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) Om lov om endring i lov om menneskerettsloven mv.

Ot.prp. nr. 65 (2005-2006) Om lov om endringer i psykisk helsevernloven og pasientrettighetsloven m.v.

Ot.prp. nr. 69 (2008-2009) Om lov om endringer i barnevernloven.

Prop. 106 L (2012-2013) Endringer i barnevernloven.

Prop. 82 L (2014-2015) Endringer i opplæringslova og privatskolelova (krav om relevant kompetanse i undervisningsfag m.m).

Prop. 73 L (2016-2017) Endringer i barnevernloven (barnevernsreform).

Prop. 169 L (2016-2017) Endringer i barnevernloven mv. (bedre rettssikkerhet for barn og foreldre).

Innst. O nr. 80 (1991-1992) Innstilling fra forbruker- og administrasjonskomiteen om lov om barnevernstjenester (barnevernloven).

Meld. St. 17 (2015-2016) Trygghet og omsorg. Fosterhjem til barnets beste.

Dok. Nr. 16 (2011-2012). Rapport fra Stortingets presidentskap fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven.

Rettspraksis

RT. 2007 s. 1147.

HR. 2016 s. 2314 U.

Rundskriv:

Q-2000-836 Rundskriv fra Barne- og familiedepartementet om fosterhjem. Retningslinjer til lov om barnevernstjenester av 17. Juli 1992 nr. 100. 2000-10-23.

Q-2004-1072 B Rundskriv fra Barne- og familiedepartementet om retningslinjer for fosterhjem. 2004-07-15.

Q-2014-1 Rundskriv fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet om merknader til forskrift om fosterhjem § 8 og § 9 – tilsyn med barn i fosterhjem. 2014-01-30.

Q-2015-42 Rundskriv fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet om retningslinjer om behandling av barnevernssaker der barn har tilknytning til andre land. 2015-12-15.

Juridisk litteratur:

Bendiksen og Haugli (2015). Lena R. L. Bendiksen og Trude Haugli, sentrale emner i barneretten, 2. utgave, Tromsø 2015.

Lindboe (2012). Lindboe, Knut, Barnevernrett, 6. utgave, Oslo 2012.

Ofstad og Skar (2015). Kari Ofstad og Randi Skar, Barnevernloven med kommentarer, 6. utgave, Oslo 2015.

Notat om “effekt av tiltak rettet mot å rekruttere fosterforeldre”.

https://www.google.no/url?sa=t&ret=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0ahUKEwiVm7Pei4XYAhXIO5oKHVwgATYQFggvMAE&url=http%3A%2F%2Fwww.kunnskapssenteret.no%2Fpublikasjoner%2F_attachment%2F190227%3F_ts%3D148f519621f%26download%3Dfalse&usg=AOvVaw39pQ0_OnWp86Tkq1q1S3Hk

“Hvilken betydning har uttalelser av FNs menneskerettskomite og FNs barnekomite som rettskilder?”, Jens Edvin A. Skoghøy, 2016.

<https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/artikler-og-foredrag/betydningen-av-uttalelser-av-menneskeretts--og-barnekomiteen---foredrag.pdf>

Andre kilder:

Fosterhjemsavtalen (2010). Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.